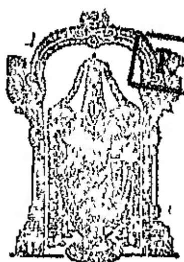
మొదటి ప్రచురణ :
దుర్మతినామ సం॥ర కార్తీకము
నవంబరు 1981

వెల రు. 5-00

ప్రాప్తిస్థానము :
శ్రీ కొండేపూడి సుబ్బారావు
47-10-5, ద్వారకానగరు

కృతజ్ఞత

This book is Published with the
Financial Assistance of
Sri Tirumala Tirupathi Devasthanams
under their scheme
Aid to Publish Religious Books.

ఏవిభు నాత్మనెంచి రచియించితినో మహనీయ పుణ్యగా
థావళు లీపురాణకథ లాకరుణాళుఁడు వేంకటేశ్వర
శ్రీవిలసత్కృపామహిమచే లభియించెను ఏవినికిట్టి శో
భావహమైన రూపవిభవమ్ములు సుందరముద్రణాకృతుల్.

ఈ కావ్యము శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారి
ద్రవ్యసహాయమున ముద్రితము.
వారికి నా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతలు.

భూమిక

మన పురాణములు - మన సంస్కృతి

ఏ జాతియైనను తన సమాజమునకు ప్రయోజనకారిగా నుండునటుల అలవఱచుకొనిన జీవన విధానమే సంస్కృతి. కేవలము బాహ్యములగు వేషభాషలకే గాక ఆంతరంగిక మగు మనోవృత్తికికూడ సంబంధించిన విషయమిది. భారతీయ సంస్కృతి యందొక ప్రత్యేకత కలదు. ఐహిక సౌఖ్యముతో బాటు ఆధ్యాత్మికానందమును లక్ష్యముగా నెంచుకొనిన జీవన విధానము భారతీయ సంస్కృతి. భారతజాతి నొక్క దానినే కాక విశ్వమానవ జాతిని దృష్టియందుంచుకొని నిర్వ చించిన పవిత్ర జీవన విధానము భారతీయ సంస్కృతి.

భారతీయ సంస్కృతికి మూలాధారములైన వేదోపని షత్తుల యందలి కొన్ని సూత్రములను చూడుడు.

"స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం న్యాయ్యేన మార్గేణ
మహీం మహీశాః .... సహనావవతు సహనౌభునక్తు
సహవీర్యం కరవావహై మావిద్విషావహై,
సర్వేజనాః సుఖినోభవన్తు, ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః,

మన ధార్మిక గ్రంథము లన్నిటి యందును ఇత్యాదు లనేకములు కలవు. ప్రజా పరిపాలనము న్యాయమార్గమున

జరిగి, ప్రజలందఱు పరస్పర విద్వేషములు లేక సుఖముగా శాంతి సంపదలతో వర్ధిల్ల వలయునని వీని కేంద్ర భావము. విశ్వ మానవ కళ్యాణమే ఆశయముగా నిర్వచింపబడిన సార్వజనీన సార్వకాలికములైన శాశ్వతధర్మము లివి. ఈ హేతువు చేతనే భారతీయ సంస్కృతి ప్రపంచ విఖ్యాతి నందినది.

ప్రపంచమందలి ఇతర దేశములు కన్ను దెఱవని పూర్వ కాలమునందే ఇట్టి మహనీయ సంస్కృతిని విజయవంతముగ ప్రచారము చేయగల్గినది వ్యాసుడు వాల్మీకి మున్నగు మహాత్ములు. బ్రహ్మజ్ఞానులు, తపస్సంపన్నులు, నిస్స్వార్థపరులు, ప్రజాసేవకులు అయిన మహాత్ము లెందఱో మున్ను ఈ దేశమునం దుద్భవించుట మన భాగ్యము. ఆధ్యాత్మిక చింతనావశ్యకతతో బాటు ఉత్తమ మానవధర్మములను ప్రజలలో విస్తృతముగ ప్రచారము గావించుటకై అనేక పురాణ ఇతిహాసములను వ్రాసి ప్రజల కందజేసిన మహర్షు లీ ఋషులే.

ఈ గ్రంథములందు భగవన్మహిమాభి వర్ణనముతో బాటు, యుగయుగముల నుండి భారతదేశమున జ్ఞానయోగులు, కర్మయోగులు, ఉత్తమవర్తనులు, ధర్మపాలకులునైన పెక్కు ప్రసిద్ధ వ్యక్తుల జీవిత చరిత్రములు కలవు. ప్రతి గాథ యందును దైవభక్తి, సత్యము, ధర్మము, త్యాగము మున్నగు నైతిక విషయము లెన్నియో ప్రస్ఫుటముగ ప్రకాశించుచున్నవి. ఈ పురాణేతిహాసములు బహుజనములయందు

బహుభాషలందు వ్యాప్తిగాంచి జగత్పూజ్యములై యలరు చున్నవి.

అమరవాణి యగు సంస్కృతమున ఆదికావ్యముగ శ్రీమద్రామాయణమును వ్రాసిన కవి వాల్మీకిమహర్షి. శ్రీ మహాభారత, భాగవతములను వ్రాసినది వ్యాసమహర్షి. నన్నయ, తిక్కనాది మహాకవులు ఎన్నో శతాబ్దుల పూర్వమే వీనిని తెనిగించి ఆంధ్రజాతికి మహోత్కృష్టమగు సేవ గావించిరి. మనజాతి సంస్కృతికి జీవగఱ్ఱలు, ఉత్తమములు, శాశ్వతములు అయిన మానవ ధర్మములను బోధించు ఈ మహాకావ్యములకు ఆంధ్రమునందే పెక్కు అనువాదములు, అనుసరణములు ఆ తరువాత వచ్చినవి. ఇంకను వచ్చుచున్నవి.

ప్రపంచమందలి వివిధ దేశములు ఒకదానికొకటి దగ్గఱకు వచ్చుచు, ఒక జాతిని మఱొక జాతి పరిభావితము చేయుచున్న నేటి కాలపరిస్థితులలో, యుగయుగములనుండి అవిచ్ఛిన్నముగ సాగుచు సర్వ మానవజాతి కాదర్శప్రాయమైన మన సంస్కృతి, ధర్మములను మఱింత పటిష్ఠ మొనరింప వలసిన ఆవశ్యకత నేడెంతో యున్నది. ఈ జీవన విధానము నందలి గొప్పతనము, సత్యము ప్రతి వ్యక్తికిని తెలియ వలయును.

ఈ ఆశయముతోడనే, వేదోపనిషత్తుల సారమగు శ్రీమద్భగవద్గీతను, సంపూర్ణముగ సులభశైలి తెలుగు పద్య

తాత్పర్యములతో ననువదించి ఇటీవలనే ప్రచురించితిని. ఆ కావ్యమునకు విశేష ప్రజాదరణ లభించినది - నేను మరల, సామాన్యులకు కూడ బోధపడు ద్విపదలో శ్రీమద్రామాయణము, ఉత్తరరామాయణము, మహాభారతము, భాగవతములను రచించి ఆంధ్ర ప్రజల కందించుచున్నాను. అనుబంధ కథలను, వర్ణనలను వదలి ప్రధాన కథాంశమునే వీనియందు పొందుపఱచితిని.

ఈ కావ్యములవలన, మన భారతీయ జీవన ధర్మములను నైతికాదర్శములను చదువరులు ఏమాత్రము గ్రహింపగలిగినను నేను కృతకృత్యుఁడనని భావింతును. ఇట్టి యుత్కృష్ట గ్రంథములను సంక్షేపించి వ్రాయుటలో కొన్ని లోపములు దోసగులును రావచ్చును. వానిని పఠితలు సహృదయముతో చూడవలెనని నా మనవి.

ఈ కావ్యముల ముద్రణకు కొంత ద్రవ్యసహాయము శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునుండి లభించినది. వారికి నా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతను, వందనములను యొకసారి తెలుపుచున్నాను. శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి అనుగ్రహమున నా యీ కావ్యములు ప్రజాదరణ పాత్రములు కాగలవని విశ్వసించుచున్నాను.

— గ్రంథకర్త.

సమర్పణము

దైవసన్నిభులు, భారతదేశ విఖ్యాతికి
మూలకారణులు సర్వజగత్పూజ్యులు అయిన
శ్రీ వాల్మీకి వ్యాసమహర్షుల పాదపద్మసంస్మరణ పూర్వకముగ
ఈ కావ్యము సమర్పితము.

1

శ్రీకర మున్నతాశయవిశిష్టము సర్వజనప్రమోద సౌ
ఖ్యాకర మార్యధర్మపరమార్థమునై విలసిల్లు రామగా
థాకమనీయ కావ్యకవితన్ భువికిచ్చిన పుణ్యరాశి వా
ల్మీకికి కేలుమోడ్చి ప్రణమిల్లెద నాదికవీంద్రమూర్తికిన్.

2

వాసిత ధర్మమార్గవిభవాత్ముడు సర్వపురాణకర్త ప్ర
జ్ఞాసముపేతు డుజ్జ్వలయశఃకలితుం డఖిలాగమార్థవి
న్యాసము లేర్పఱించిన మహామహిమాత్ము డనంతశేముషీ
భాసురమూర్తి వ్యాసభగవానుని కంజలిపెట్టి మ్రొక్కెదన్.

3

ఆ వాల్మీకియు వ్యాసమౌనియును దివ్యప్రాభవుల్ భారత
క్ష్మావిఖ్యాతికి మూలకారణులు లోకక్షేమ కార్యైక దీ
క్షావేశ ప్రథమానమూర్తులు జగత్సంపూజ్యు లామౌనిరాట్
సేవాసంస్మృతి కీపురాణరచనల్ చిహ్నమ్ములై పొల్చుతన్.

ప్రార్థన

శ్రీ విఘ్నేశ్వర ప్రార్థన

విలసితసత్కృపాన్వితుడు విఘ్నములన్ దొలగించు దైవ ము
జ్జ్వల శశివర్ణసుందర శుభాంగుడు భక్తుల పూజనాదులన్
దొలుతగ స్వీకరించు విబుధోత్తముఁ డార్యకు ముద్దుబిడ్డడై
యలరిన గుజ్జువేలుపు గజాస్యుని గొల్తు నభీష్టసిద్ధికిన్.

శ్రీ సరస్వతీ ప్రార్థన

నలువకురాణియై నిగమనాదము లొప్పు పసిండివీణపై
లలితములైన జ్ఞానరుతులన్ బలికించిన వేల్పుటమ్మ వి
ద్యల నిడు తల్లి శారద మదర్పితసత్కృతు లంది కూర్మిమై
వెలయునుగాత నాహృదయవీథుల కావ్యములల్లు వేళలన్.

సర్వ దేవతా ప్రార్థన

సలలితభక్తిఁ గొల్చు జనసంతతికిన్ కరుణాంతరంగులై
కలుములనిచ్చి నిస్తులసుఖమ్ములఁగూర్చి మనోవికాసముం
గలుగగఁజేయు భక్తజన కల్పకరాజి త్రిమూర్తులాదిగా
నలరెడు వేల్పుసాములకు నంజలులన్ ఘటియించి
మ్రొక్కెదన్.

పురాణ ప్రశంస

దురితములెల్లఁ బాపి పరితోషమొసంగుచు కర్ణపేయమై
ధరఁశివి సౌఖ్యసంపద లుదారముగా నిడు దివ్యగాథ లెం
దఱు రచియించిరేనియు సదా ముదమిచ్చు నటంచు భక్తి నీ
పరమపురాణగాథలనె వ్రాసితి నింకొకమారు వేడుకన్.

కవి పండిత వందనము

పెద్దలకెల్ల మ్రొక్కి, పృథివిన్ మధురమ్మగు శబ్దసిద్ధితో
పద్దెము లల్లినట్టి కవిపండితకోటికి నంజలించి నే
నొద్దిక నీపురాణ రచనోద్యమమున్ గయికొంటి కావ్యసం
సిద్ధికి చిత్తమం దభిలషించుచు వారలొసంగు దీవనల్.

ఉత్తరరామాయణ కావ్యప్రశస్తి

పరమశ్రావ్యమహావ్యయామితకథా భవ్యంబు దివ్యన్మునీ
పరిషత్సంతతసేవ్య మబ్జభవసంభావ్యంబునై మించు ను
త్తరరామాయణ కావ్యమున్ మృదువచోధారార్థ సందర్భ ని
ర్భరతత్తద్రసముల్ రహింప రచియింపంబూనితిన్ వేడుకన్.

ఆవాల్మీకి మనీషివర్య మతిసంధాహార్య సంశోభితం
బై విశ్వాతిగకామితార్థఫలదంబై శ్రీపదంబై సుశ
బ్దావాసంబయి మాధురిందనరు రామాంచత్కథాక్షీరపా
రావారంబు సమాశ్రయింతు కవితాప్రఖ్యాతి కర్షంబుగన్.

ఉత్తరరామాయణము
—కంకంటి పాపరాజు.

విషయసూచిక

శ్రీరస్తు

శ్రీ ఉత్తర రామాయణము

పూర్వకథ

(శ్రీరాముని జననము నుండి రావణవధ వఱకు)

బాలకాండము

ద్విపద:—

శ్రీరమణీయమై చెలువారుచున్న
భారతోర్వని మున్ను పాలించినట్టి
భూనాథులందున ముఖ్యులై యలరి
రాణ కెక్కినవారు భానువంశజులు.
తమ కయోధ్యయె రాజధానిగ వారు
కొమరొప్ప నేలిరి కోసలావనిని.
ఇనవంశనృపతుల యేలుబడియందు
జనులు సుఖించిరి సకలసంపదల.

ఇనవంశజాతులై యిల నేలినట్టి
ఘనులలో దశరథుఁడను జేశుఁ డొకఁడు

సురలకే సాయమై యరిగిన ఘనుఁడు
ధరనేలె నాతఁడు తండ్రియు వోలె
మునివసిష్ఠుఁడు నీతిబోధముల్ నుడువ
ఎనమండ్రు తనమంత్రు లెలమి సేవింప,
కౌసల్యయు సుమిత్ర కైకేయి యనఁగ
వాసిగ ముగ్వురు భార్య లాతనికి.
పుత్రకామేష్టిని పొలుపారఁ జేసి
పుత్రులు నలువురిన్ పొందె నానృపతి.

ధారుణియందున దైత్యులు చాల
క్రూరులై జనులను గారించుచుండ
వారిని వధియింప వసుధపై నపుడు
శ్రీరాముఁడై పుట్టె నారాయణుండె
కౌసల్యగర్భాన ఘనవర్ణుఁ డగుచు
వాసిగ కైకకు భరతుండు పుట్టె
కలిగి రిద్వురు సుతు లల సుమిత్రకును
సలలితుల్ లక్ష్మణశత్రుఘ్ను లనఁగ.
దైవాంశ జనితు లాతనయులఁ జూచి
భూవరుఁ డుప్పొంగె ముదమంది మిగుల.
విలువిద్యతోఁ బాటు విద్యలన్నిటిని
పొలుపార నేర్చె రాపుత్రు లందఱును
వీరాధివీరులు విజ్ఞాను లనుచు

వారినిఁ గనుగొన్న వారెల్ల పొగడ
రమణీయమూర్తులు రామలక్ష్మణులు
తమజంట వీడరు ధరణి నెప్పుడును.
చిన్నతనమునండె శ్రీరామమూర్తి
సన్నుతకార్యముల్ సలిపె నెన్నిఁటినో.
విపుల ధనుర్బాణవిద్యలఁ జూపి
తపసి జన్నముగాచి తాటకం జంపె
మునిగాధిజుఁడు రామునిఘనతను మెచ్చి
వినుత బలాబల విద్యల నిచ్చెం.
సతి యహల్య కొసంగి శాపమోక్షణము
యతితోడ మిథిలకు నరిగి రాఘవుఁడు
ఘనమైన హరువిల్లు కరమున విఱిచి
జనకజన్ బెండ్లాడె జనకునియింట
నిరుపమ విక్రమ స్ఫురణ దీపింప
పరశురాముని గర్వభంగ మ్మొనర్చె.

అయోధ్యాకాండము

శ్యామసుందరుఁడును సద్గుణరాశి
రాముఁడన్నను ప్రీతి ప్రజల కందఱకు.
సర్వసమర్థుండు సత్యసంధుండు

ఉర్వికి మేల్గోరు ఉత్తమాశయుఁడు
ప్రణుతసద్గుణుఁడైన రాముని గాంచి
తనమది నుప్పొంగి దశరథనృపతి
యౌవరాజ్యమ్మున కభిషిక్తుఁ జేయ
భావించుచుండగా వచ్చి కైకేయి
ధరణినాథుఁడు మున్ను తనకిచ్చినట్టి
వరముల రెండిఁటిన్ బాహాటముగఁ గోరె.
వనికి రాముని బంపి పదునాలు గేండ్లు
తనసుతు భరతుని ధరణీశుఁ జేయ
ప్రథమిచ్చేనికి తనపడతి కోరికలు
పిడుగుపాటుగఁ దోచి పృథ్వి మూర్ఛిల్లె.

అరణ్యకాండము

జనకుని వాగ్దానమును నిల్పుకొఱకు
వనికేగ రాముఁడు మునివేష మూని
సీతయు లక్ష్మణుం డాతని వెనుక
ప్రీతితో నరిగిరి విపినభూములకు.
సుతుఁడు రాముని కయి శోకించి మిగుల
మృతిఁజెందె దశరథనృపాలుఁడు

అన్న రాజ్యమును తా నొల్లక
అన్న పాదుకలను అర్థించి తెచ్చి
భరతుఁడు వానికి పట్టమ్ము గట్టి
ధరణినిఁ బాలించె ధర్మమార్గమున.
వనులందుఁ దిరుగు రామునివద్ద కేగి
మునులు వచించిరి దనుజులబాధ
జనులను బాధించు దనుజుల నెల్ల
దునుమాడుదు నటంచు మునులకుఁ జెప్పి
దండకాటవిఁ జేరి తనవారిఁగూడి
యుండెను శ్రీరాముఁ డొకపర్ణకుటిని.

దర్పాతిశయమున దానవవనిత
శూర్పణఖ యొకర్తు సుందరాకృతిని
ప్రేమించితిని నిన్ను, పెండ్లాడు మనుచు
రామునివద్దకు రాఁబోవుచుండ
ముక్కుచెవుల్ గోయించి పోఁద్రోలె నతఁడు.
వికృతాస్యయై యామె వేవేగ నేగి
ఖరదూషణాదులఁ బురికొల్పి పంపె
దురమున రామునిఁ బరిమార్చ కొఱకు.
దునుమాడె రాముఁ డాదనుజుల నెల్ల
మునులును జనులును ముదమంది పొగడ.

అన్న రావణునకుఁ గామెయు నేగి
ఎన్నెనో కల్పించి యేమేమొ నుడివి
శ్రీరాము భార్యయున్ సీత యందమును
ప్రేరేచె తనపగ వేగఁ దీర్పంగ
వరములు బ్రహ్మచేఁ బడసి గర్వమున
ధరణిపైఁ దిరుగుచు సురలను ప్రజల
సకలబాధల బెట్టి సాధించుచున్న
ప్రకటదుర్మార్గుఁ డా రావణాసురుఁడు.
రాముని వంచింప రావణుఁ డంత
రాముఁ డున్నట్టి యాశ్రమసీమకడకు
మాయలేడిగ నంపె మారీచు నొకని.
ఆ యేణిఁ దెమ్మని యవనిజ యడుగ
రాముఁ డా లేడికై రయమున నేగె
సౌమిత్రియును బోయె రాముని వెనుక.
దనుజేంద్రుఁ డేతెంచి తపసి వేషమున
జనకజన్ చెఱబట్టి తనలంక కేగె.

సీతను బలిమిని చెఱబట్టి యేగు
దైతేయు నెదిరించి ధైర్యాన పోరి
పక్షముల్ విఱుగగా వసుధపై దూలి
పక్షి జటాయు వా పరిసరమందె
సీతకై వెదకెడు శ్రీరాము నరసి

దైతేయుఁ డొక్కఁడు తపసియై వచ్చి
జానకిన్ గొనిపోవు సంగతి నుడివి
ప్రాణముల్ విడిచె నా రాముని ముందె.

కిష్కింధాకాండము

భూమిజన్ గానక రామలక్ష్మణులు
వేమారు చింతించి వెదకుచు వనులు
దారియందు కబంధ దైత్యునిఁ జంపి
చేరిరి కిష్కింధ శ్రీఋష్యమూకమున
హనుమంతుఁ డనియెడు వనచరవరుఁడు
వనులందు రామలక్ష్మణులను జూచి
కపిరాజు సుగ్రీవుకడకుఁ గొంపోయి
నిపుణత వారికి స్నేహమ్ము నెఱపె
శ్రీరాము రాకకు కారణ మ్మెఱిఁగి
ధారుణీజాతను తప్పక వెదకి
కనుగొందు నని చెప్పి కపివరుఁ డంత
తనసతిం గైకొని తనయన్న వాలి
తనకిడు వెతలెల్ల వినిచె రామునికి
బలశాలి రాముఁడు వాలినిఁ జంపి
చెలికానికి ముదమ్ము గలిగించె మిగుల.

సుందరకాండము

అనిపెను సుగ్రీవుఁ డన్నిదిక్కులకు
తన కపిసేనను జనకజన్ వెదుక
హనుమంతుఁ డంతట నబ్ధి లంఘించి
జనకజన్ లంకలో వనమునఁ జూచి
తనదారి కడ్డపడా దనుజుల నెల్ల
దునుమాడి లంకను తుదముట్టఁ గాల్చి
ఆనవాలుగ రాము నంగుళీయకము
జానకి కిడి రాముసంగతిఁ జెప్పి
ఆమె శిరోమణి నవనిజ యొసఁగ
రామున కిడి యతిప్రమదమ్ముఁ గూర్చె.

యుద్ధకాండము

వనచరసేన తన్ననుసరింపంగ
వననికి సేతువు నొనరించి దాటి
దనుజేంద్రులంకపై దండెత్తె రాముఁ
డనుపమవిక్రమం బడరు తేజమున.
రావణున్ విడనాడి రామునిఁ జేరె
రావణుసోదరుండా విభీషణుడు
కొడు కింద్రజిత్తును కుంభకర్ణుండు

వనవాసఁ దనవెంట కదలిరా సమర
దనుజసైన్యముతోడ దశకంఠుఁ డేగ
వనిసేయు శ్రీరామమనుజేంద్రుఁడు పైకి
రామరావణ మహారణ సముద్ధతికి
భూమ్యాకాశములతో భూమి యల్లాడె
వనచరుల్ గెలిచె దనుజవీరులను
ఘనుఁ డింద్రజిత్తును దునిమె లక్ష్మణుఁడు
శ్రీరాఘవుఁడు వీరనారాయణుండు
ఘోరకార్ముక మెత్తి కూల్చెను ధరణి
క్రూరులౌ రావణ కుంభకర్ణులను
ధారుణియందున దైత్యుల బాధ
లణగించి శ్రీరాముఁ డొనరించినట్టి
ఘనకార్యమున కెల్ల జనులును మునులు
వనజభవాదులున్ వచ్చి వేనోళ్ళ
వినుతించి రాతని విజయవైభవము
దివిమీఁద మ్రోగెను దేవదుందుభులు
భువిమీఁద గురిసెను పుష్పవర్షములు.

దనుజునింట వసించె తనపత్ని యనుచు
మనమున శంకింప ఘనుఁడు రాఘవుఁడు
తనదు పాతివ్రత్యమ్ము ధరణికిఁ జాటె
ననలమ్ములో దూఁకి యవనిజసీత,

ఆ విభీషణు లంక కధిపతిఁ జేసి
పావని మొదలగు వారితోఁ గూడి
భూమిజం గైకొని పుష్పక మెక్కి
రాముఁడు విజయాభిరాముఁడై యేగ
సాకేతనగరికి సర్వపౌరులును
ప్రాకటోత్సవ స్వాగత మ్మొసఁగ.

శ్రీ ఉత్తరరామాయణము

ఉత్తరకాండము

శ్రీరామ పట్టాభిషేకము

శ్రీరమ్య నవరత్న సింహాసనమున
శ్రీరాముఁడును సీత చేరి కూర్చుండ
మనమున నుప్పొంగ మాతకౌసల్య
మునివసిష్ఠాదులు తనరి దీవింప
ఇరుగడ సోదరు లెలమి నిల్వంగ
చరణముల్ హనుమంతుఁ డొఱఁగి సేవింప,
తగు కానుకలు నీయ ధారుణీపతులు
అగణితముదమున నలర భూజనులు
వేదసూక్తులు శాస్త్రవిధిమంత్రములను
మోదమ్ముతో వచ్చి మునులు పఠింప
భూరిదానమ్ముల పుణ్యసత్కృతుల
ధారుణీప్రజ లెల్ల తనివి నొందంగ,
సలలిత మంగళస్వనము లింపార
విలసితసామ్రాజ్య విభవమ్ము లలర
విపుల పావననదీ విమలోదకములు
కపులేగి కొనిరాగ కనకపాత్రముల

అమరావతీ నగర దివ్య మెల్ల
సమరె నయోధ్యయం దానఁ జెసంగ
ధారుణి నైశ్వర్యదాయక మ్మగుచు
శ్రీరామపట్టాభిషేకమ్ము జరిగె.
తమసోర్చి బ్రోచె ధరణి నీనాఁడు
రమణీయమూర్తి శ్రీరామచంద్రుండు
రాజ్యసౌఖ్యము లెల్లఁ గల్లు ననుచు
భూజను లానందపులకితు లైరి.
హరి కరుణామూర్తియై యిలనాఁడు సర్వ
సురల కిచ్చినమాట నెఱవేర్చె నాఁడు,
దనుజులఁ దెగటార్చి ధర్మమ్ము నిలిపె
నని హర్షమును బొంది రమరు లెల్లరును.

అగస్త్యాది మునుల రాక

రహిమీఱు రాముని రాజ్యప్రశస్తి
బహుముఖమ్ముల విని ప్రమదమ్మునంది
ఘనుఁ డగస్త్యుండును కణ్వాఖ్యుఁ డాది
మును లేగి శ్రీరామమనుజేశుఁ జూచి
రమణతో నేఁటికె రామరాజ్యమున
తమసూక్తులకు సిద్ధి తనరిన దనుచు

“మేదినీ రామునిం జూచిరే ఘనుడు
అగస్త్యప్రముఖులై యమిరాజ గణాళి !
రాజ్యపాలుర కెల్ల రామరాజ్యమ్ము
పూజ్యమై యుల్లసిల్లుచు గాక” యనుచు
వేదఘోషమ్ముల రాము వినుతిం గావించి
దీవించి సానందభావమ్ము లెసఁగ.

మహామునులరాకకు మనమున మిగుల
ఆనందభరితుఁడై యలరి రాఘవుఁడు
మునులను భక్తితో మ్రొక్కి పూజించి
వినయభాషణముల ప్రీతితో వారి
కుశలమ్ము లడుగుచుఁ గూర్చుండఁ జేసి
విశదమ్ముగా నిట్లు విజ్ఞప్తిఁ జేసె.
“మేదినీవాసుల మేల్గోరు నట్టి
వేదస్వరూపులు విజ్ఞానఘనులు
అమలతపశ్శాలు లందఱు మీరు
తమ రాకచే నేను ధన్యుండ నైతి
మీరు మహాత్ములు మేధావిశేయులు
మీరెఱుంగని విద్య ధారుణి లేవు;
అనుపమబలుఁడనై యాలంక కరిగి
ఘనకంబ మెఱుఁగని విక్రమం బడర
దనుజూడితోని గాని దుష్టరాక్షసుల

మనమునఁ గలదొక ఘనసంశయమ్ము,
ఆ రావణాసురుం డాతనిపుత్రుఁడును
ధారుణి నంతటి వీరు లెట్లయిరి?
అంతటి శక్తి యెట్లబ్బె వారలకు
సాంతమ్ముగా వారి చరితమ్ము నాకు
వినిపింపుఁ" డనివేఁడ మునియగస్త్యుండు
వినిపించె నిట్టు లాదనుజులఁ గూర్చి.

— —

రావణుని చరితము

"సత్యమ్ము నీపల్కు సకలమ్ము రామ !
అత్యంతవీరు లాయసురు లందఱును
రామచంద్రా ! విను రావణుం డనఁగ
సామాన్యదైత్యుఁడు భూమినిఁ గాఁడు
అనఘుఁ డాబ్రహ్మకు మనుమఁడగుచు
జనియించి వరములు ఘనముగా నంది
జగమునందున తనసాటి లేరనుచు
తెగువతోఁ దిరిగిన ధీరుఁ డతండు
విను మాతనిచరిత్ర వినుమంచు నుడివె
మునియగస్త్యుం డిట్లు మొదటినుండియును.

అల బ్రహ్మదేవున కతనితో సముఁడు
కలఁడు పులస్త్యుఁడన్ కడుగొప్పసుతుఁడు.
తృణబిందుసుతయందు కనె పులస్త్యుండు
వినుతతపశ్శాలి విశ్రవోమునిని.
మునిభరద్వాజుని పుత్రికయందు
ధనదు కుబేరునిఁ గనె విశ్రవుండు
ఘనతపమ్ము కుబేరుఁ డొనరించి పడసె
ప్రముఖవరమ్ములు బ్రహ్మచే నుండి.
కూరిమిఁ బ్రహ్మ కుబేరున కొసఁగె
భూరివిమానమ్ము పుష్పక మనఁగ.
ధననిధుల్ తనయొద్ద తనరారుచుండ
జనకుని యానతిఁ గొని కుబేరుండు
పాలించుచుండెను వైభవోపేత
లాలితనగరమ్ము లంకాపురమ్ము.

అసురసంతతి సైత మా బ్రహ్మవలనె
వసుధపై సృజియింపఁబడెను శ్రీరామ!
అతిబలవంతులున్ అతిదుష్టచరితు
లతిగర్వితాత్ము లాయసురులయందు
మహితవీరుం డుండె మాల్యవంతుండు
బహువరమ్ము లతండు బ్రహ్మచేఁ బడసి
దేవేంద్రుపై కేగి దీనునిఁ జేయ

శ్రీవిష్ణువా దైత్యులకావగ వచ్చెఁ.
పట్టువీడక మాల్యవంతుండు మిగుల
చెట్టయె బగతుల చీకాకు పఱచె.
అల సుమాలియు మాలి యాతనిసోదరులు
బలవంతు లతనికి బాసటై నిలువ
బలిమియుం గని మాల్యవంతుండు చేరె
లలితవాసమైన లంకాపురమ్ము.
బలులకు బాధల నొనరించుచుండి,
అనిలోన గెలువంగ నమరులఁ గూడ
పోరిలో సురలను పాలింపఁ జాలు
వీరుఁ జూడఁగోరి సుమాలి
వినుతతపమొనర్చు విశ్రవు నరసి
వినుతించి యాతని విఖ్యాతి నెల్ల
అనుపమ సుందరియైన కైకసిని
తనకూతు నతనికి తరుణిగ నిచ్చె.

రావణ కుంభకర్ణుల జననము

సురలెల్ల దిగులొంద వెఱగంద మహాను
లిపుడు రక్కసుల్ నిరుపమబలులు
ప్రాకటసత్త్వులు ప్రభవించినారు
కైకసి గర్భాన లోకకంటకులు,

క్రూరులు రావణ కుంభకర్ణులను
ధారుణీప్రళయులు వారె శ్రీరామ!
పదిశిరస్సులతోడ భయదరావమున
నుదయించె రావణుఁ డుగ్రుఁడై యవని.
కొండంత తనువుతో కుంభకర్ణుండు
దండియోధుండయి ధరణి జనించె.
పుడమి నాయిరువురు పుట్టిన యపుడె
అడరె నుత్పాతముల్ పిడుగులు రాలె.

ఇలమీద క్రిద్దైత్యు లేతెంచు కొఱకు
కలదొక హేతు వాగాథను వినుము
వీర లిర్వురు జయవిజయు లనంగ
ద్వారపాలురు మున్ను వైకుంఠ పురిని
వనజాక్షుఁ జూడగా చనుదెంచినట్టి
సనకసనందులన్ సంయమివరుల
నతిగర్వమున వీర లాటంకపఱుప
యతివరుల్ శపియించి రాగ్రహమ్మొసఁగ
"దనుజులై ముమ్మారు ధరణిని మీరు
జననమందుడు దుష్టచరితులై" యనుచు
వీరి కాశాపమ్మె కారణమగుచు
శ్రీరామ యియ్యది రెండవజన్మ

నీకృపాగరిమచే నీచేతఁ జచ్చి
వైకుంఠనగరికి వచ్చిరి తిరిగి.

జనియించె నావెన్క వనితకై కసికి
వినుతసద్గుణుఁడు విభీషణుండనఁగ
మునివేషములు దాల్చి ముగురుసోదరులు
వనముల ఘనతపోవ్రతము లొనర్చి
వరములు బ్రహ్మచేఁ బడసిరి పెక్కు
ధరణియందున వారిసరి లేరనంగ.

నరుఁడల్పుఁ డని యెట్టిసరకును గొనక
సుర యక్ష గంధర్వ గరుడోరగములు
మఱి వేనిచేఁ గూడ ధరణిలోఁ దనకు
మరణమ్ము లేకుండ వరమును బొంది
ఇలయందుఁ దన కెవ్వ రెదురు లేరనుచు
బలితుఁడై రావణుం డలరుచు నుండె.
ధారుణి పెనునిద్ర తనవరమ్ముగను
కోరె నాసక్తితో కుంభకర్ణుండు.
అల విభీషణు బుద్ధి కలరి విరించి
సలలిత సద్గుణ సంపద నిచ్చె.

ఇంద్రజిత్తు

నయశీల సుందరి నవయౌవనాంగి
యయిన మండోదరిన్ మయుని పుత్రికను
పరిణయ మ్మాడెను వలచి రావణుఁడు.
అనుపెంచి మయుఁడంత నల్లుని కెలమి
బహుమానముగ నిచ్చె పాటవోదగ్ర
మహనీయమగు నొక మారణశక్తి.
అనియందు శ్రీరామ ! ఆ శక్తి వలనె
మనలక్ష్మణుఁడు మూర్ఛమునిఁగె నానాఁడు.
దితిజనాథుడు తనసతియందు గనియె
పతిసాహసుం డగు సుతు మేఘనాదు
నిలయందు నీతఁడే యింద్రజిత్తయ్యె
బలమున దేవేంద్రుఁ బట్టి యోడించి.

రావణుఁడు కైలాసగిరి నెత్తఁబోయి పరాభవ మందుట

తనబలమ్మును జూచి తనయునిఁ జూచి
దనుజసేనల జూచి దర్ప మ్మెసంగ
రావణుఁ డొనరించు క్రౌర్యమున్ రాము

భావింప నేరకిన్ వలనుగా దిలను.
లంకాపురి భాగ్యలక్ష్మి నాసించి
శంక లేకింతయు స్వాంతమ్మునందు
అన్న కుబేరుపై నరికి దండెత్తి
క్రన్నన గొనియె లంకారాజ్య మెల్ల
తనపుష్పకమ్మును తనలంక నెల్ల
ధనదుండు విననాడి చని పీనుడగుచు
శివుని కైలాసమ్ముఁ జేరి వసించె.
జవమున నటకును చని రావణుండు
కరముల నంటించి కైలాస మెత్త
హరుఁడు కోపించి యాయసురు నచ్చటనె
గిరిక్రింద గట్టిగా నిఱికించి యదుమ
ప్రాణభయమ్మున రావణుఁ డంత
వేనోళ్ళ దీనుడై వినుతించి మ్రొక్కి
శివుని ప్రసన్నుఁగాఁ జేసి ప్రార్థించి
ప్రవిమల వరములఁ బడసె పెక్కింటి.

రావణునికి వేదవతి శాపము

అభవుని మన్నన లంది రావణుఁడు
అభయుఁడై విహరించి యమరలోకమున

హిమగిరి కరుదెంచి వీక్షించె ననట
అమలతపస్విని యగు వేదవతిని.
ముని కుశధ్వజుఁ డామె జనకుండు మదిని
వనజాక్షునకె తన తనయ నీయంగ
తలఁచుచు ధరణిపై తనువు చాలించె.
తలపు లాహరిపైనె నిలిపి వేదవతి
ఆవేళనుండియు నతినిష్ఠతోడఁ
గావించుచుండెను కఠినతపమ్ము.

ఆమె మైసోయగ మామె యౌవ
కామించి రావణుం డామెఁ జేరి
యెంత నిష్ఠురమాడి యేమి చెప్పినను
సుంతైన వినక నా సుదతి వేణికను
కరమునఁ గొని బలాత్కారమ్ము సేయ
వెరపున నాతని వెనుకకుఁ ద్రోసి
"ఓరోరి దుష్టుఁడ యోరి రావణుఁడ!
క్రూరత పౌలస్త్యకులమెల్లఁ జెఱచి
ఈ పాపకర్మమ్ము లేల చేసెదవు
నీపాగ రణగంగ నేను ధారుణిని
మరల జన్మింతు నీమరణహేతువుగ
మఱవకు మీమాట మనమున నింక
నీవు తాకిన దేహ మేనొల్ల" ననుచు

రావణ [illegible] పాపి [illegible]
నా[illegible] [illegible] [illegible] యయ్య.
ఆ [illegible] [illegible] [illegible]ములను
[illegible] [illegible] కలిగి
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]తెల.

[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] శ్రీరామ !
ఆ [illegible] [illegible] లక్ష్మి సీత
[illegible] [illegible] [illegible]సాకేతపురము
[illegible] [illegible] సీతను విన్న
[illegible] [illegible] శ్రీరామ" యనుచు
ముని [illegible] [illegible] వినిపించె మరల
వినుచుండె రాముఁడు వినయభావమున.

రావణుని దుష్టచర్యలు

అసురచే పరిభవ మొంది నప్పటికి
దితిజనాథుని మతి తిరుగనే లేదు.
తన బలగర్వముల్ తన ప్రాభవమ్ము
తన యున్నతిని జూపఁ దలఁచె నెల్లెడల.

మునివాటికల గూల్చి మునుల హింసించె
మనుజపాలుర(బట్టి బంధించె మిగుల
ఉండరాదని యెదు రెవ్వరై తనకు
దండిమై తిరుగాడు చుండె రావణుండు.
ఇనకులమ్మున మున్ను జనియించి నట్టి
అనరణ్యు(డను నయోధ్యాధీశ్వరుండు
రణవీరు(డై పోరి రావణు తోడ
వెనుకకు తగ్గెను వీక తలిర్ప.

కార్తవీర్యు నెదిరించి రావణు(డోడుట

మాహిష్మతీ రాజ్య మనుజేశ్వరుండు
బాహాసహస్రముల్ పరగు వీరుండు
కీర్తిశాలియు బలసామర్థ్యమంతుండు
కార్తవీర్యాఖ్యు(డు కలడు భూరాజు.
కూర్మిమై రాణులం గూడి యాతండు
నర్మదాతీరాన నయగార మొప్ప
విలసితకేళుల వేడ్క లింపార
లలితవిహారముల్ సలుపంగ నేగె.

కార్తవీర్యుని బలశౌర్యము లాలించి

కార్తవీర్యుని గెల్చు కాంక్ష మీఱంగ
రావణుం డేగెను రణధీరు డగుచు
పావన నర్మదా వాహిని కడకు.
అరుదెంచి నదియొద్ద నసురనాథుండు
జరుపసాగెను పూజ శంభుని గూర్చి.

క్రీడాపరుం డైన కృతవీర్యసుతుఁడు
వేడుకగా తన వేయి చేతులను
నదికడ్డుగా చాచి నదినీటి నాపి
ముదమున సతులతో ముచ్చట లాడు
వర్తనల్ గమనించి ప్రబలకోపమున
నిటలాక్షుపూజల నేఁ జేయుచుండ
ఇటఁ గ్రీడ లాడెద వెవడ వీవనుచు
ధూర్తుఁడై యతనిపై దూకె రావణుఁడు
ధారుణి నెనలేని దర్పోగ్రులైన
వీరాగ్రవీరు లాశూరు లిద్దఱును.
పోరిరి తలపడి ఘోరయుద్ధమున
వారిధాటికి సర్వవసుధ కంపింప.
సమరమ్ము సమముగా సాగుచున్నంత
క్రమముగా బలితుఁడై కార్తవీర్యుండు
తన వేయిచేతులన్ దశకంఠు నెగసి
పెనగొని గట్టిగా బిగియించి పట్టి

కారాగృహమ్మున కట్టి బంధించె
పారిపోనీకుండ బయటి కెవ్వటికి.
మనుమని యోటమి విని పులస్త్యుండు
చనుదెంచి వేగమ్మె స్వయముగా తాని
వినయమ్ముతోఁ గార్తవీర్యునిఁ జూచి
మనుమని విడిపించి వెనుక కంపించె,

వాలితోఁ పోరి రావణుఁడు
భంగపాటు నొందుట

ఆ రావణుని దర్ప మణఁగిన యట్టి
వేఱొక కథఁగూడ వినుము శ్రీరామ !
వాసవు సుతుఁడైన వాలియున్నతికి
ఈసు నొందుచు రావణాసురుం డలిగి
కిష్కింధ కేగి యాకీశేశుఁ బట్టి
నిష్కారణమ్ముగ నిందింప సాగె.
వానరరాజంత ప్రబలుఁడై వచ్చి
దానవనాథుని తలలను బట్టి
సందీయకుండగ శ్వాసలకైన
సందిట నిరికించి చదలపై కెగసి
అంచితవీరుఁడై యవలఁ గొంపోయి
ముంచి తేల్చుచునుండె మున్నీటియందు

"రక్షింపు మోవాలి! రక్షింపు" మనుచు
రాక్షసేశుఁడు మ్రొక్కి ప్రార్థించుదనుక.
రావణదైత్యుని రావర మ్మట్లు
వావిరి పడఁద్రూల్చి వదలెను వాలి.

"ఆలీల రావణు నణచిన బలుఁడు
వాలి నొక్కమ్మునఁ గూలనేసితివి,
ఆ కార్తవీర్యుని బోకార్చి నట్టి
ప్రాకటసత్త్వ డాపరశురామునకు
గర్వ మడంచిన ఘనుఁడవు నీవు
సర్వధరిత్రి నీసముఁడవు నీవె
కోఁతయూడఁ దరమె నీఘనత శ్రీరామ!"
అని యగస్త్యుం డిట్లు వినిపించె పురల.

రావణుడు దేవతలపై దండెత్తుట

ఆరీతి రావణుం డవమాన మంది
పారిపోవుచునుండ నారదుం డరసి
"దశకంఠ! నీ కేల? దైన్యభావమ్ము
విశదవిక్రముఁడవు వీరవర్యుఁడవు,
వనజసంభవు చేత వరముల నంది

అనుపమ బలుఁడవై యలరెదు నీవు
నరవానరుల మీఁది కరుగంగ నేల
సురలపై నీశక్తి చూపు" మనంగ
అణఁగిన కావర మ్మంతయుఁ గూడ
దనుజేశు నాత్మలోఁ దలయెత్తె మరల.
దనుజాధినాథుఁడై తనరుచున్నట్టి
తనగొప్పతనమును దలఁచి లోలోన
ఉప్పొంగి రావణుం డుత్సాహ మమర
ఉప్పరం బగులంగ యుగ్రుఁడై యార్చి
సమధిక సేనతోఁ బాయుధుఁ డగుచు
సమరసన్నద్ధుఁడై యమునిపై నేఁగె.
తనమీఁది కూరక దండెత్తినట్టి
దనుజేశుఁ గూల్పంగ చనుదెంచె యముఁడు
అక్షీణసాహసుల్ దక్షిణేశ్వరుఁడు
రాక్షసేశ్వరుఁడును రణము సేయంగ
కులగిరుల్ కదలెను కుంభిని వణకె
కలఁగె సంద్రమ్ములు కంపించె దిశలు;
ధారుణి కీపోరు తగదని తలఁచి
వారించె మధ్యగా బ్రహ్మ యేతెంచి.

నాగలోకముపై దండయాత్ర

నాగుల సాధింప నాగలోకమున
కేగెను రావణుం డేపు మీఱంగ.
అనుపమ శక్తితో నరుదెంచి నట్టి
దనుజేంద్రు నెదిరించు ధైర్యమ్ము లేక
వినయులై నాగులు వివిధసత్కృతుల
నొసరించి పంపిరి వెనుక నాతనిని.

వరుణునిపై దండయాత్ర

ఆగక నంతతో నా దైత్యవిభుఁడు
సాగించె తనతీవ్ర సమరయాత్రలను.
కాలకేయ నివాత కవచుల పైకి
కాలుదువ్వుచు నేగి కదన మ్మొనర్చె,
వరుణునిసుతులపై వరుస దండెత్తి
దురమున వారిని దునుమాడివచ్చె.

బలిచక్రవర్తి రావణునికి బుద్ధిచెప్పుట

చిన్నవారల పైని చెయిఁ జేసికొనుట
మన్నన గాదని మనమున నెంచి

వనజాక్షు వద్దకే వడి నేఁ యంచు

తనబల మ్మొక్కఁ గింపఁ దలఁచె రావణుఁడు

వామనమూర్తి చే వంచితుం డగుచు
భూమిని విడనాడి పోయిన యట్టి
దానవకులపతి దానవినోది
మానిత బహుశక్తి మంతుఁడౌ బలిని
రక్షించి యెట్టులైన ప్రాభవ మలర
శిక్షింతు వేగమే శ్రీహరి ననుచు,
సమధికోత్సాహుఁడై సాగి రావణుఁడు
ప్రముఖుఁ డాబలిరాజు వసియించుచున్న
పాతాళమున కేగి ద్వారమ్ము కడనె
ఆతత తేజస్వియై యున్న యొకని
కనుగొని వెఱగంది కాళ్ళు నడంక
తనువున స్వేదముల్ ధారలై క్రమ్మ,
"నిలుచుంటి విచ్చట నీవెవ్వ"రనుచు
పలుకరించుట కైన భయపడి తుదకు
వెనుకదారిని బట్టి వెడలి లోనికిని
తన మనోవాంఛను వినయుఁడై పలికి
తెలుపంగ రావణున్ తిలకించి నవ్వి
బలి విస్మితుం డయి పలికె నీరీతి.

"ఓనిశాచరరాజ ! ఓయి లంకేశ !
మానుము వైర మామాధవు తోడ
వింతయయ్యెను నీవు వినిపించు మాట
పంత మేలను నీకు పద్మాక్షు తోడ
ఎవరని యెంచితో యెవడలో హరిని
ప్రవిమల సత్కృపాపారీణుఁ డతఁడు
నీకును నాకును లోకాల కెల్ల
ఏకైక రక్షకుం డెఱుగు మీనిజము.
ఇలను హిరణ్యాక్షు డీరీతిగానె
నలినాక్షుతోఁ బోరి నాశన మయ్యె.
వెదుక నక్కఱ లేదు విష్ణుని కొఱకు
ఎదుటను వెనుకను పృథ్వి నెల్లెడల
సందియంబేల నీస్వాంతమ్మునందు
ఎందుఁజూచిన నాతఁ డుండే కలండు

సర్వమయుండును సర్వాత్ముఁ డయిన
సర్వేశుఁ డాతఁడు సర్వపోషకుఁడు
రావణా ! నీ వైరభావమ్ము మాని
భావింపు మాతని కమలాంఘ్రి)పూజ
ద్వారమ్ము వద్ద నీదారిలో నున్న
వీరపూరుషుడె యా విష్ణు" వనంగ.

తలుపువద్ద మొదట తనకైన దెల్ల

తలఁచి యుల్కున లేని ధైర్యమ్ము నూని
"చిక్కేను శౌరి నా చేతిలో నతని
నుక్కడగింతు నేనిక్కడే" యనుచు
గ్రక్కున గదబూని రావణుఁ డరిగి
అక్కడ నెవ్వరి నరయగ లేక
"హరినాను భయపడి పరువిడి పోయె
తేమి పట్టెద నంచు నరిగె రావణుడు.

రావణుడు సూర్యచంద్రులపై కేగుట

వినువీధి కాంతితో వెలుగుచు నున్న
యినునిపైఁ బడియెను దనుజేంద్రు దృష్టి.
దండెత్తి యుంత నాదైత్యనాధుండు
చండభానుని గెల్చి చంద్రుని సయితి
పోరానరింపంగ పోవుటఁ జూచి
వారించె బ్రహ్మయే వచ్చి రావణుని.

రావణ మాంధాతల యుద్ధము

రావణుఁ డంతట రథసమ్ము మీఱి
మాంవంశమున రాజా ! మోఁహీకునిగ

మహితకీర్తిని గొన్న మాంధాత పయికి
బహుళసైన్యములతో వచ్చి దండెత్త
ధారుణి కంపించు తీరున సాగె
పోరు ఘోరముగ నావీరు లిద్దఱికి
అంత పులస్త్యుండె యట కరుదెంచి
శాంతింపఁ జేసె నా సమరవీరులను.
తనసాటి యెవ్వరు ధరణి లేరనుచు
దనుజేంద్రునకు దర్ప మినుమడించినది.

రావణుని కొందఱు పతివ్రతలు శపించుట

రణవిహారము సేసి రావణుం డట్లు
తనపురమ్మున కేగఁ దలఁచి మార్గమున
పసిఁడివన్నెల మేరుపర్వతస్థలుల
బస చేసె నొకనాఁడు బలములఁ గూడి.
పరమపతివ్రతల్ వనితలు కొంద
ఱరుగుచుండుటఁ జూచి యాదారి వెంట
పలువురు వీరులఁ బంపి రావణుఁడు
బలిమిని చెరబట్టె వారి నందఱిని
గొనిపోయె లంక కా కోమలు లడలి
వినతిఁ జేసిరి గాని విడువు మటంచు
వారి ప్రార్థన లెల్ల వ్యర్థమై పోయె.

వారంత శోకమై వచ్చి కోపమున
"ఏమెఱుంగని మమ్ము నీరీతి నేల
కాముల పాల్జేసి బాధ పెట్టెదవు.
పరభామ లనబోక పాపమ్ము లనక
జరుపుచుంటివి గాన చరితమ్ము లిట్లు
రావణ ! నీవొక రమణి హేతువుగ
చావు నందెద వని శపియించినారు.

మేఘనాదుని శివపూజ

రామచంద్రా ! విను రావణు పుత్రుఁ
డా మేఘనాదుఁడు నంతటివాడె
కడునిష్ఠతో శివక్రతువులు సలిపి
పడయఁగల్గెను పెక్కు వరము లస్త్రములు.
మాయావి యాతఁడు మబ్బుల మధ్య
మాయమ్మై పోరాడు మహిమాన్వితుండు.
శివపూజ నిత్యమ్ము చేయునతండు
శివపూజ పూర్తిగా చేసి యాతండు
సమధికశక్తుఁడై చనుదెంచి నవుడు
సమరమం దెవరును చాల రాతనికి.

జపహోమములొనర్చి శంభు నర్చించి
విపులశౌర్యమ్మున విలసిల్లునట్టి
తనయుని ఘనతను దశకంఠుఁ డెఱిఁగి
మనమున ముదమందె మాటి మాటికిని
సురలను గెల్చెడి శూరుఁడౌ సుతుఁడు
దొరకినందుకు చాల మురిసిపోవుచును.

రావణుఁడు రంభ నవమానించి నలకూబరునిచే శపింప బడుట

అమరుల గెలువ నాయసురనాథుండు
సమరసన్నాహముల్ సాగించె మరల.
దేవేంద్రు నోడింప దేవతాపురికి
రావణుఁ డేగుచు త్రోవలో నాఁగి
లీలగా నొకనాఁడు కైలాసవనుల
కాలమ్ము నొంటిగా గడపుచు నుండె.
అతిలోకసుందరి యగు రంభ యపుడె
పతి నలకూబరు వద్ద కేగుచును
కడుదుష్టుఁ డాదైత్యు కంటను బడియె.
చెడుబుద్ధి తోడ యాఁచెనటి రావణుఁడు
సురుచిర కోమల శోభనాకార

సురభిళ నవపుష్ప సుందరగాత్రి
రమణీయ కాంత నారంభను గాంచి
అమితకామాంధుఁడై యామెను జేరి
ఎలదీగపై కేగు నేనుగు కరణి
బలిమిమై రంభను బట్టి భోగించె.
విలపించుచును రంభ వేగమే యేగి
నలకూబరునిఁ జూచి తెలిపె సర్వమ్ము.
తులువయొక్కఁడు తన లలితాంగి నిట్లు
నలఁగించు నే యని నలకూబరుండు
రయమున నరుదెంచి రావణు నాపి
భయమింత లేక ఓ పాపకర్ముఁడ !
నీచాపునకె యిట్టు లీచానబట్టి
నీచకృత్యమ్మును నెఱపినా వీవు
దనుజ నీ కామాంధదర్పమ్ము వీడి
విను మొక్కవాక్య మీవిశ్వమం దింక
నీమీద మనసున ప్రేమమ్ము లేని
భామిని నెవ్వైన బట్టెడ వేని
నీతలల్ పదియు నా నిముసమ్ము నందె
భూతలమ్మున వేయి ముక్కలై పగిలి
పడుగాక యనుచును పటుశాప మిచ్చి
నడచెను రంభతో నలకూబరుండు.

రావణుఁ డొనరించు క్రౌర్యమ్ము లణఁగి
కావర మ్మిట్లైన కపిపుట్లు సనుచు
భావించి రానందపరవశు లగుచు
దేవలోకములోన దేవతలెల్ల.

దేవ దానవ యుద్ధము

మేఘనాదుఁడు దేవేంద్రు నోడించుట

తనయుఁడున్ తమ్ముఁడు తన బలమెల్ల
తనవెంట నిడుకొని దశకంఠుఁ డేగి
ముట్టడించెను తాన ముందుగా నిలచి
అట్టహాసముతోడ నమరేంద్ర పురిని.
దైత్యేంద్రుసేనలు తమ కడ్డు లేక
నత్యంతదర్పులై యమరలోకమున
మూలముట్టుగ దృష్టి పోయిన పజను
గాలించి ధ్వంసమ్ము గావించినారు.
లేశమున్ వదలక లేదీగ నైన
నాశమొనర్చి రా నందన వనిని.
దానవబాధను తాళఁగ లేక
కానక వేఱొక కర్తవ్య మెదను
సురపతి మనమున వెఱంగది మిగుల
మొఱపెట్టుకొని వచ్చె హరివద్ద కేగి.

సమధికబలముతో సాహసము లలర
అమరవీరు లెదిర్చి రసురసైన్యముల.
బిసరుహబంధుసుతసంపు బీరమ్ము లారర
ఇరువర్గముల సేన తెగసి పోరాడు
దేవదానవయుద్ధ తీవ్రసంక్షోభ
పావకజ్వాలలు భగ్గున మండె.
దశకంఠు ధాటికి తాళంగ లేక
దిశల పర్విడి రెల్ల దేవతాగణము.
మేటివీరుం డగు మేఘనాదుండు
మాటిమాటికి వచ్చి మాయాయుద్ధమున
తనశక్తి నెల్లను వినియోగపఱచి
కనుపించు సురలను కసిమసంగుమను
ఒక్కమారుగ సేన నుత్సాహపఱచి
ఉక్కుమీఱంగ వచ్చి యుగ్రరూపమున
దేవేంద్రుపై నేగి తీవ్రయుద్ధమ్ము
గావింపఁ దలపడె కడుసాహసమున.
ఐరావతము నెక్కి అమరులఁ గూర్చి
ధీరుఁడై పోరెను దేవేంద్రుఁ డచట
ఎదురయి రణ మొనరింపగా లేక
చదల మబ్బుల డాగి శక్తిని విసరి
దేవేంద్రు బంధించి రావణు కడకు
రావణాత్మజుఁ డేగె రాణ దీపింప.

అమరేంద్రు గెలిచిన యాత్మజుఁ గాంచి
యమితహర్షమ్మున నలరె రావణుఁడు.
దానవేంద్రు నెదుర్చ ధైర్యమ్ములేక
దీనులై తొలఁగిరి దేవత లెల్ల.
దనుజులు సంతోషతత్పరు లయిరి
పెనుబొబ్బ లిడుచును విజయగర్వమున.

బ్రహ్మదేవుఁ డింద్రుని విడిపించుట

ఇంద్రు నంతటివాని కింత చేటొదవె
ఎందుఁ బోద మటంచు ఋషులు దేవతలు
వినిపించి రార్తులై విధియొద్ద కేగి
దనుజు లొనర్చిన దారుణమ్ములను.
రావణుకడ కేగి రయమున బ్రహ్మ
రావణా గెలిచినా వీవు దేవతల
భవదీయ రణశౌర్య పాటవోన్నతులు
భువనమ్ములం దెల్ల పూర్తిగా తెలిసె
నా కేమి గెలిచిన నీకుమారుండు
ఏకైక రణవీరుఁ డింద్రజిత్తనఁగ
విలసిల్లు కీర్తితో నిలమీద ననుచు
పలుమాఱు వినుతించి వరముల నొసఁగి

వెనుక నా యింద్రుని విడిపించి పంపె
మునులును దేవతల్ మోదమ్ము నంద.

హరి యవతారమగు కపిలుని గని
రావణుఁడు వెఱగందుట

శ్రీరామ వినుమొక చిత్రమౌగాథ
ఆ రావణుంగూర్చి ధారుణి నున్న
దని యగస్త్యుఁడు చెప్ప నామోద మలర
వినుచుండె రాముఁడు వినయుఁడై యిట్లు
"విబుధుల గెలిచిన విజయమోదమున
ప్రబలుఁడై లంకకు వచ్చె రావణుఁడు.
జలనిధి తీరాన సంచరించుచును
తిలకించె నొకట నా దితిజనాథుండు
పరమతపోనిష్ఠ పద్మాసనమున
వరలుచుండిన మౌనివర్యు నొక్కనిని.
అతని మొగమ్మువం దఖిలలోకమ్ము
లతికాంతితో వెల్గు టరసి రావణుఁడు
మౌనిగా దీతఁడు మాయలా డనుచు
బాణముల్ మునిపైన వర్షింపసాగె.
ముని యుగ్రుఁడై లేచి ముష్టిఘాతమున

దనుజు నేయు నతండు ధరణి మూర్ఛిల్లి
తెలివంది యుగ్రహాసోద్రిక్తుఁడై మరల
విలునమ్ములను బూని విక్రమం బలర
మునినిఁ జూచీయను దునిమెద ననుచు
మునియున్న దెసకును జనుదెంచి వడిగ
కడువిస్మితుం డయి కాంచె నచ్చోట
ఎడదలో నొకకొంత దడుకు జనింప
శతసంఖ్యగా నున్న శస్త్రాస్త్రధరుల
నతుల తేజమ్ముతో నలరువారలను
లలితరూపుల దివ్యలావణ్యవతుల
విలసిత మునులను వివిధదేవతల
దనుజగణమ్ముల మనుజసంతతుల;
మనమున నాదృశ్యమునకు భీతిల్లి
వారికావల నొక్క వాత్సల్య నిధిని
భూరిసౌఖ్యమ్ముల పొలుపొందు వాని
బాల యొక్కతె తనపాదమ్ము లొత్త
తూలికాతల్పాన లీలగా నున్న
సురుచిర సుందర శోభనాకారు
పురుషు నొక్కనిఁ జూచె మరల రావణుఁడు.
తనదృష్టి సర్వ మాతనిపై నుంచి
దనుజేంద్రుఁడును కామదష్టుఁడై మిగుల

నా కేల భయమని యాకాంతపై పు
వీఁకమై వడివడి వెడలుచుండంగ
ఆదివ్యపూరుషుం డసురేశుఁ జూచి
మేదిని యెల్లను భేదిల్ల నొక్క
అట్టహాస మొనర్చె నాధ్వని కదరి
యట్టె యారావణుం డవనిపైఁ గూలె.

తెలివొంది నిలచి యాదివ్యపూరుషుని
కెలమి నమస్కృతుల్ సలిపి రావణుఁడు
"సురుచిరాకార! యో పురుషవరేణ్య!
యెఱుఁగ లేకుంటి నీ వెవరవో యిచట
దశకంఠుఁడను నేను దనుజాధిపతిని
దిశలెల్ల గెలిచిన ధీరుఁడ నేను
అవనిపైఁ బడితి నీయట్టహాసమున
'కెవరవో దయయుంచి యెఱిఁగింపు" మనఁగ
"ఓ రావణా! నేను నారాయణుండ
నారూప మెఱుగంగ నేర వీ"వనుచు
శతకోటి తీక్ష్ణాంశు జాజ్వల్యమాన
వితత తేజమ్ముతో వెలుఁగుచు నాతఁ
డంతర్హితుండయ్యె నాదశగ్రీవుఁ
డంతయు శూన్యమై యాశ్చర్య పడఁగ.

కపిలర్షిగా నున్న కమలనేత్రుండె
యపుడట్లు గన్పించె నసురనాథునకు.
ఆ విష్ణుమూర్తియు నాకపిలుండు,
ఆ విశ్వరూపము నీవె శ్రీరామ!
నీతేజ మొకయింత నీవిక్రమమును
దైత్యేయపతి కట్లు ధరణిఁ జూపితివి.
వినుమయ్య తరువాతి విషయమటంచు
వినిచె రామున కిట్లు మునియగస్త్యుండు.

రావణుఁడు సనత్కుమారుని జూచుట

ఆదివ్యపూరుషు నాతని తేజ
మాదృశ్య మంతయు నాత్మలోఁ దలఁచి
చలితుఁడై తనకట్టి శక్తి లేదనుచు
తలఁచి చిత్తమ్మున ధైర్యమ్ము సడలి
హరిశక్తి కీభువి నడ్డు లేదనుచు
వెఱగందె దానవవిభుఁడు శ్రీరామ !
"మును హిరణ్యాక్షాది దనుజాధిపతులు
చనిపోయి రాహరి శక్తికి లోగి
మెచ్చిన విష్ణువే మెచ్చంగవలయు
చచ్చిన నతనిచే చావంగవలయు

వైరముచే నైన వైళము హరిని
చేరెదనను చిత్తమందెంచి
తనతలంపుల నంత దనుజేంద్రుఁ డేగి
మనవి సేసె సనత్కుమారుని వద్ద
దనుజేశు రాకకు ముని సంతసించి
వినిపించె నిట్లని విష్ణుని మహిమ.
"హరిని సామాన్యుగా నాత్మలోఁ దలచి
తిరుగుచుంటివి నీవు దైతేయరాజ!
హరి యఖిలేశుఁడు హరికృపామయుఁడు
హరి యనంతుఁడు నిత్యుఁ డఖిలరక్షకుఁడు
నీకోర్కె రావణా నెఱవేఱు నింక
వైకుంఠమునుండి వచ్చి మాధవుఁడు
వేలుపు లర్థింప పృథ్విఁ జనించు
నేలపై ధర్మమ్ము నిలుపుట కొఱకు
ఇనకులమందున కృతయుగాంతమున
మనుజుఁడై శ్రీరాము డనెడు నామమున.
రాముఁడు క్రూరులౌ రాక్షసతతుల
తామస మడఁగించి ధర్మమ్ము నిలుపు.
రాముని భార్యను రావణా! నీవు
భూమిజన్ బ్రుచ్చిలి రామునితోడ
వైరమ్ము సాగించి ఘోరయుద్ధమున

శ్రీరామచంద్రుని చేతిలోఁ జచ్చి
వడిగ చేరెదవిక వైకుంఠపురము
వెతలుము నీశంక విడిచి యనంగ

ఇనవంశమున రాముఁ డెన్నడు జన్మించి
తనకు దర్శన మిచ్చి ధన్యునిఁ జేసి
తనను రక్షించునో యని వేచియుండి
కొని పోయె సీత నాదనుజుఁడు రామ!

నీవె శ్రీహరివంచు నీచేతిలోనె
చావుసందుట కయి రావణు డటుల
జనకజన్ ముచ్చిలి చెనఁటికార్యమ్ము
మనమున నెఱిఁగియే యొనరించె గాని,
పుడమిపై జనులెల్ల నుడివెడు నంత
కడుమూర్ఖుఁ డెప్పుడు గాడు రావణుఁడు.

రామచంద్రా ! యిది రావణుచరిత
భూమి నీ వెఱుఁగని దేమియు లేదు.
సనకసనందుల శాపమ్ము వలన
దనుజరూపముల నీద్వారపాలకులు
రావణకుంభకర్ణాసురు లనఁగ
భూవలయమ్మున పుట్టిరి తుదకు
సమరాన నీచేతఁ జచ్చి వైకుంఠ

విమలధాముఁడవు విచ్చేసినాఁడ.
వైరుల నైనను వదలిపెట్టకయె
కారుణ్యదృష్టితో కాపాడినావు,
పుడమిని నీవయి పుట్టి శ్రీహరివి
అడఁగించి సర్వ మాయసురుల బాధ
ధరణిపై స్థిరముగా ధర్మమ్ము నిలిపి
సురల కిచ్చినమాట నెఱవేర్చినావు.
జనులకు మునులకు జగతి కంతటికి
ఘనమైన యుపకృతి గావించి నావు
పరిపాలనోన్నత పరమార్థ మెఱిగి
ధర నేలుచుంటివో ధర్మస్వరూప,
రామ రాజ్య మ్మిక క్షేమ రాజ్యముగ
భూమిని స్థిరముగా పొలుపారు ననుచు
వినుతించె రాముని మునియగస్త్యుండు
తన వెంట వచ్చిన మునులతోఁ గలసి,

ఆంజనేయుని చరిత్ర

ముని యగస్త్యుం డంత హనుమంతుఁ జూచి
"వినుమయ్య రామ ! నీ యనుచరులందు
ప్రతిలేని సాహస ప్రాభవశాలి
అతులితభక్తుఁ డీ యాంజనేయుండె.

నిన్నె దైవమ్ముగా నెమ్మది నిలిపి
మన్నించి సేవించు మహితవర్తనుఁడు.
రాక్షసు లందఱిన్ శిక్షింపఁ జాలు
అక్షయ్య సఖ్యావ డీయనిలనందనుఁడు.
కపివీరునకు నీకుఁ గలిపె స్నేహమ్ము
విపులాబ్ధి లంఘించె వీరుఁడై యెసఁగి
కనుగొనె జానకిన్ కాల్చెను లంక
కొనివచ్చె సంజీవి మనలక్ష్మణునకు
వినుతింప శక్యమే హనుమంతు" ననుచు
వినిపించె మునియిట్లు హనుమని చరిత.
హనుమంతుఁ జూచుచు నాదర మ్మొప్ప
వినుచుండె రాముఁడు ముని చెప్పు కథను.

తొలిజన్మమందు నీ సలలితమూర్తి
ఇల నేకపాదుఁడై వెలసిన హరుఁడె
కేసరి కిల సంజనాసతి యందు
వాసిగఁ బుట్టిన వావరోత్తముఁడు
ఆ యంజనయు భక్తి ననిలునిఁ గొల్వ
వాయునంశను బొంది వసుధాతలాన
ఆంజనేయుఁడు బుట్టె హరు తేజమలర
అంజనాదేవికి నతిశయబలుఁడు.
పుట్టుకతోడనే భూరి సాహసుఁడు

పట్టుపీడని మహాబలశాలి యితఁడు.
హనుమంతుఁ డాకలిఁ గొనె నంచుఁ దలఁచి
జననియు పండ్లకై వనమున కరుగ
అభయుఁడై యెగిరెను. నభమున నితఁడు
ప్రభవించు భానుని పండుగాఁ దలఁచి
జగదుపకరిగా సామీరి సెఱఁగి
మిగులచల్లగ నయ్యె మింట సూర్యుండు.
తాను గ్రసించెడి భానునిపైకి
వానరుఁ డేగుట భరియింప లేక
రవిని బట్టగ వేగ రాహువు రాగ
రవిబింబమును వీడి రాహువుపైకి
నల్లనిపండని యుల్లమ్ములోన
ఉల్లాసమొప్పంగ నురికెను హనుమ.
ఇనుఁడును భయమంది ఇంద్రునిఁ జూచి
వినిపింప హనుమవి విక్రమ క్రమము
హనుమంతు సాహస మణగించుకొఱకు
చనుదెంచె నింద్రుఁడు తనకరి నెక్కి.
ఐరావతము మీఁది కాగ్రహమ్మెసఁగ
పోరికై దూకె నీ వీరమారుతియు.
తెంపు దీపింపగా దేవేంద్రుఁ డపుడు
పంపెను హనుసుపై వజ్రాయుధమును
చెక్కిరి సోఁకుటచే శిశువ్రజహాతిని

గ్రక్కున మూర్ఛిల్లె నక్కడే హనుమ.
తనయు నార్తినిఁజూచి కినుక వహించి
తన ప్రసారము నెల్ల స్తంభింపఁ జేసి
అనిలుఁడు గొంపోయి హనుమంతు నెత్తి
తన నివాసము నందు తగురక్షఁ జేసె.
ప్రాణమ్ము నిలిపెడు వాయువు లేక
ప్రాణభయమ్మున ప్రాణు లల్లాడె.
జగతి కీ యాపద తగదని తలఁచి
తగునుపాయముతోడ తప్పింప నెంచి
పవనుని కడకేగి బ్రహ్మాదిసురలు
సవినయ చిత్తులై సంస్తుతిఁ జేయ
జగమున వీచగా సాగెను గాలి
వగమాని ముదమంద ప్రాణిసంతతులు.

హనుమఁడు పసిబాలుఁ డయ్యును గూడ
వినువీథి కెగసిన ఘనతను పొగడి
ఇనుఁడును బ్రహ్మయు నీశుఁడు యముఁడు
ననిమిషేంద్రుడాది యమరులు వచ్చి
వరము లొసంగిరి పావని కపుడు
నిరుపమబలుఁడును చిరఁజీవి గాగ.
తన ప్రాభవమునకు తనబలమ్మునకు
మనమున నతిశయ మనునది లేక

ఇనువద్ద కలిభక్తి నేగి పఠించి
హనుమయు వేదమ్ము లఖిలశాస్త్రములు
నీతిపారఁగుడుచు నియమనిష్ఠుండు
ప్రీతితో వైరాగ్యవేత్తయు నగుచు
దేవదేవుఁడ వని భావించి నిన్ను
సేవించుచున్నాఁడు శ్రీరామ యిప్పుడు.

హనుమచ్చరిత మిది యనఘ శ్రీరామ
జనులకెల్లను సర్వసంపత్కరమ్ము.

వాలి సుగ్రీవుల చరిత్రము

వాలిసుగ్రీవుల ప్రఖ్యాత కథయు
నాలించె రాముఁ డిట్లామునిఁ నుడువ.

"కనకాద్రిపై బ్రహ్మ గాఢసమాధిఁ
గొనియున్న సమయాన కనుగవలోన
నానందబాష్పమ్ము లలరె, నందుండి
వానరాకృతితోడ ప్రభవించె నొక్క-
నందనుం డాబ్రహ్మ నయనమ్ములకును
విందుసేయుచు ఋక్షవిరజుం డనంగ.

నిరతమ్ము తనతండ్రి నియమించి నటుల
తిరుగుచుండెను ఋషివిరజుఁ డాగిరిని.
గిరిదరి నొకనాఁడు తిరుగుచు నతఁడు
సరసి నొక్కటిఁ గని స్నానమ్ములాడ
మఱునిముసమ్ములో మాఱి రూపొందె
తరుణ రూపవని యైన తన్విగా నచట.
ఎలప్రాయపుం జెల్వు లింపులు నింప
విలసితగతి నామె విహరించుచుండ
ఆమార్గమున నేగు నమరేంద్రసూర్యు
లామె మైసోయగ మామె యాకృతిని
గమనించి వలచి రాక్షణములో వారి
తమకమ్ము తీరి యాతన్వి దేహమున
వాలమ్ముగలచోట వాసవుశక్తి
రాలిన యంతనే వాలి జన్మించె.
ఇనుని తేజము నిల్చి యింతి కంఠమున
జనియించె సుగ్రీవు డనునొక సుతుఁడు.
వాసవార్కుల బలప్రాభవమ్ములను
వాసిగా నందిరి వార లిద్దరును.
వాసవుఁ డిచ్చెను వాలి కత్యంత
భాసురమహిమను స్వర్ణహారమ్ము.
సురుచిరతేజమ్ము సుగ్రీవునకును
వరముగా నొసగి తా నరిగె సూర్యుండు.

తమతండ్రుల వరమ్ము లమరంగ నంది
అమితబలాఢ్యులై యలరిరి వారు.
వనజసంభవు నాజ్ఞఁ గొని యాలతాంగి
తన సుతు లిద్దరిన్ తనవెంటఁ బెట్టి
చేరెను వానరసీమగా ధరణి
కీర్తిఁ గొన్నట్టి కిష్కింధకడకు
విమలాంగి తారను పెండ్లాడె వాలి,
రుమను పెండ్లాడెను కమలాప్తసుతుఁడు.
అనుజుఁడు సుగ్రీవుఁ డతినీతిపరుఁడు
వినయుఁడై కొలుచుచు తనవద్దనుండె
వానరరాజౌచు వాలి శోభిల్లె
మానిత బలసత్త్వ మహిమమ్ము లెసఁగ
తనపైకి వచ్చిన దశకంఠుఁ బట్టి
వననిధిఁ ముంచిన బలశాలి వాలి.

తరువాత రామ! ఆ యిరువురి మధ్య
జరిగిన కథ సర్వమెఱుగుదు వీవు.
తమ్ముని భార్యను తాను చేఁబట్టి
తమ్ముని బయటకు తరిమిన వాలి
దురితమ్ము నెల్ల నీ వెఱిగియే రామ!
పరిమార్చి నావొక్క వాడి బాణమున
కరుణతో సుగ్రీవుఁ గాపాడినావు.

నిరుపమానము రామ! నీ బాహుబలము
నిరుపమానము రామ ! నీకృపాగరిమ
అని యగస్త్యుఁడు రాము నతిభక్తితోడ
వినుతిఁ జేసి ముగించె తనభాషణమ్ము.

అగస్త్యాది మునులకు రాముని వీడుకోలు

ముని యగస్త్యుఁడు తక్కమునులతో లేచి
వినయుఁడై శ్రీరామవిభునకు మ్రొక్కి
"శ్రీరామ ! భూమిపై శ్రీహరి వీవు
ధారుణీసుత సీత శ్రీరమాదేవి
సలలిత ధర్మమున్ జగతి కంతటికి
తెలుపంగ వచ్చిన దేవతల్ మీరు;
ఆదర్శమానవు లవనిపై మీరు
ఆదర్శజీవిత మ్మవనిపై మీది.
ధరణి నెల్లరకు మీపరిపాలనమ్ము
చిరతరానంద సంక్షేమ దాయకము.
ఈమహి మిమ్ముల నీక్షించి యిచట
మేము ధన్యుల మైతి మోమాన్యచరిత !
శ్రీరామ మాకిక సెల విమ్మ"నంగ
శ్రీరాముడును లేచి వారికి మ్రొక్కి

అనురాగ మొప్ప నామునులకెల్లరకు
వినుతసత్కారముల్ వేడ్క నొనర్చి
ప్రియభాషణమ్ముల వీడుకో లొసఁగ
పయనమై యేగిరా పరమసంయములు.

బంధుమిత్రులకు శ్రీరాముడు తన కృతజ్ఞతను తెలుపుట

సుచిర సామ్రాజ్య శోభ దనర్ప
మఱునాడు రాముఁడు మహనీయరీతి
పేరోలగమ్మును జేరి కొల్వుండె
ధారుణీపతు లెల్ల తగురీతి గొలువ
మునులు పురోహితుల్ వనచరవరులు
ఘనమంత్రిసత్తముల్ దండనాయకులు
పౌరముఖ్యులు సర్వబాంధవజనులు
వారివారలచోట్ల వచ్చి కూర్చొనిరి.
రాముఁడు రాజాధిరాజుగా వచ్చి
భూమినిఁ బాలించు పుణ్యభాగ్యమును
కానఁగల్గితి మంచు మేను లుప్పొంగి
ఆనందపులకితు లైరి వారెల్ల.

మునులకు మునుముందు మ్రొక్కి పూజించి

వినయుఁడై యేతెంచి పెద్దలకెఱఁగి
తనరిన కూర్మితో తక్కినవారిఁ
గనుగొని రాముఁడు కరములు మోడ్చి
"మీ యనుగ్రహమున మీ యాదరమున
నాయత్నమెల్లను శ్రేయమై ముగిసె
ప్రజలను పాలించు బాధ్యత నాదు
భుజముల నున్న దీపుణ్యకార్యమ్ము
నొనరింతు నాశక్తి కనువుగా" ననుచు
తనకృతజ్ఞత తెల్పె వినయవాక్యముల
జనులందఱాతని సౌమ్యతన్ బొగడ.

శ్రీరాముఁ డంతట చెలిమిమై నచట
చేరిన వారల క్షేమ మెఱింగి
జనకభూపతికిని తనబంధుతతికి
వినుతసత్కారముల్ ప్రీతి నొనర్చి
అంగదున్ సుగ్రీవు నఖిలవానరుల
చెంగటకును బిల్చి స్నేహాన పలికి
జాంబవంతుం డాది సకలవృద్ధులను
సంబరమ్మున తన సరసకుఁ జేర్చి
అల విభీషణు బిల్చి యాదరమ్మునఁగ
సలలిత సద్భావ సంతోష మలర
తనకు వారొసఁగిన ఘనసహాయమును

మనమున నెన్నఁడు మఱవలే ననుచు
భూరిసత్కారముల్ పొలుపారఁ జేసి
పేరుపేరునఁ బిల్చి హితోక్తు లొసంగె.

మానసమ్ముల రామ మహిమమ్ముఁ దలఁచి
యానందబాష్పమ్ము లలర నేత్రముల
శ్రీరామునకు మ్రొక్కి సెలవు గైకొనుచు
వారంద ఱేగిరి వారియిండ్లకును.
హనుమంతుఁ డిల తమ కొనరించినట్టి
అనుపమ సాహాయ్య మాత్మలోఁ దలఁచి
మహితముక్తాంచిత మణిహార మొకటి
బహుమానముగ సీత పావని కిచ్చె.
హనుమంతుఁ డామాల నరుత ధరించి
వినుత తేజస్వియై విలసిల్లె మిగుల
అనిశమ్ము శ్రీరాము నంఘ్రులసేవ
నొనరించు చనటనే హనుమంతుఁ డాగె.

రామరాజ్యము

తనసహోదరులును హనుమంతుఁ డెపుడు
తనసజ్జనే నిల్చి తగుసేవ లీయు,
భూమివాసుల మేలె పుణ్యాశయముగ

రాముడు పాలించె రాజ్యపాలనము.
ధనదుఁడు వినయుఁడై తనకానుకగాఁగ
తనపుష్పకవిమాన మనిపె రామునకు.
రాముఁడు రాజయి రాజ్యమేలంగ
భూమిసమస్తము పొల్పెసలారె
సకలసంపదలతో శాంతిసౌఖ్యముల
సకలవిధమ్ముల జనులు వర్ధిల్లి
సముచిత సద్ధర్మ సంపద్విలాస
రమణీయమై యొప్పు రామరాజ్యమున
చోర రాక్షస రోగ దారుణ క్షామ
భారముల్ నశియించి ధారుణి యలరె.
సరవిని శ్రద్ధతో సహజధర్మముల
జరుపుచుండిరి జనుల్ సర్వవర్ణముల.
గో దేవ బ్రాహ్మణ గురుపూజ లలరె
మోదమ్ము నిండారె మునియాశ్రమముల.

మానవమాత్రుఁడై మహిఁ గరుణించి
మానవధర్మమ్ము మహికిఁ జూపించి
దుష్టుల శిక్షించి దుర్మార్గ మణచి
శిష్టుల రక్షించి శ్రేయమ్ము నెఱపి
న్యాయమ్ము నీతియు నయవర్తనమ్ము
పాయని సద్ధర్మపాలకుఁ డగుచు

వైకుంఠముఁజే వచ్చి వసుధఁ
లోకమ్మునందిక లోటు లెట్లుండు ?
రాజిత సుఖశాంతిరాజ్యమై వెలసి
రాజలోకమునకు ప్రజలకెల్లరకు
ఆదర్శమై భువి కానంద మగుచు
మేదిని కెల్లను మేలొనగూర్చు
రామరాజ్యమ్మది భూమి కందమ్ము
రామరాజ్యమ్మది ప్రజల భాగ్యమ్ము
భూచక్రమున కెల్లసంపద లొసఁగి
ఆచంద్రతారార్క మాదర్శ మగుచు
భూమి నెల్లరు గూడ పొగడంగఁ దగిన
క్షేమరాజ్యమ్మది రామరాజ్యమ్ము.
పదునొక్కవేలేండ్లు వసుధ నీలీల
సదయుడై శ్రీరామజననాథుఁ డేలె.

సీతారాముల వనవిహారము

కాలాని నిలువక క్షణమాత్ర మైన
కాలచక్ర మ్మిల కదలు చుండంగ
క్రౌంచిగురాకుతో కోయిలతోడ,
మంజుల పవమాన మార్గమ్ములందు

క్రొత్త పూవులతోడ నెత్తావితోడ,
మత్తిల్లి తిరిగెడు మధుపమ్ముతోడ
వచ్చె వసంతమ్ము వసుధ కంతటికి
తెచ్చెను చల్లని తీయని వెలుఁగు.
ప్రతివత్సరము వచ్చు వాసంత వేళ
లతిమోహనముగ నగుపించె నపుడు.
ఆనందభరితమౌ ననురక్తు లలరె
జానకీరాముల మానసమ్ములను.
అల్లన వారిద్ద రరిగి రావేళ
నుల్లాస మొనరంగ నుద్యానవనికి.
మావిగున్నల నల్లు తీవలఁ జూచి
తీవ తీవకుఁ బూయు పూవులఁ గాంచి
పూవులు విరజిమ్ము తావుల నాని
మలయానిలమ్ముల మలఁగి మలంగి
పులుఁగుజంటల తీయఃపలుకు లాలించి
చెలువంపుఁ బూఁబొద చలువపందిళుల
కలవోకగా నేగి యందందు నాగి
మనముల నన్యోన్య మధురానురాగ
మినుమడింపగ రమ్యవనవిహారములఁ
దినుగుచు నందాకట సరసినిఁ జేరి
సరసజలక్రీడ లిరవుగా నెఱపి

లీలగా ప్రణయైకకేలులై యుచటి
కేళీగృహమ్మున కేగిరి వారు.

మెలమెల్లగా దిగి మింటిపైనుండి
చలువవెన్నెల వెండివెలుగు జాల్వారి
ఆ యామునల తోట లాపువుదోట
లా యామినీవేళ లందమ్ము లయ్యె.
సీతయు రాముఁడు శృంగారవిభవ
చేతనామూర్తులై చిత్తమ్ములందు
వలపులు నిండిన తలఁపు లింపారు
విలసితాకారులై విహరించి రచట.
తన గృహస్థాశ్రమ వినుతధర్మమ్ము
తన రాజనీతియు తప్పకుండంగ
పడఁతి సీతను గూడి కడుసంతసమున
గడపెను రాముఁడు కాల మీరీతి.

సీత మునితపోవనములఁ జూడగోరుట

ఆనందముగఁ బ్రాకె నంతలో పురిని
జానకి గర్భిణి యైనట్టి వార్త.
ధరణిజం గనుగొని తమమానసముల
మురిసిపోయిరి చాల మువ్వురత్తలును

రమణీసీతను జూచి రాముఁ డుప్పొంగె
అమితసమ్మోదమ్ము నందిరి ప్రజలు.

అలరారె నవనిజ కంతకంతకను
పొలుపగు చెక్కిళుల్ తెలతెల్ల నగుచు
నడలు మందములయ్యె బడలిక హెచ్చె
నడుము భారమ్మయ్యె సడలె ధైర్యమ్ము.
వదలక రాముని వద్దనే యుండ
మది నిచ్చగించు నా మానిని సీత
తీరని మమతతో సారె సారెకును
కోరిక లేవేవా కోరుచునుండు.
వెనుక తానొకనాఁడు వెడలినవనులు
మునితపోవాటికల్ మునిపత్ను లెల్ల
కనులలో కదలిన ట్లనిపించి మరల
కనుఁగొన నెంచి యా మునివనుల్ సీత
వేగమ్మ తనవాంఛ విభునకుఁ జెప్పె
ఔఁగాక యని రాముఁ డల్లన నవ్వె.

ఒకవిరాగము తన యుల్లమ్మునందు
ప్రకటమైన విధమ్ము పైకిరానీక
సీతను ప్రేమతోఁ జేరి రాఘవుఁడు
ప్రీతితో మాట్లాడి ప్రీతితోఁ జూచు

శ్రీరాము నాత్మలో చెలరేగుచున్న
వైరాగ్య మింతైన ధారుణీజాత
యెఱుఁగంగలేక తా నెప్పటియట్లె
తిరుగుచునుండె నే యరమరిక లేక.

శ్రీరాముఁడు సీతను త్యజించుట

కడుసంతసమ్మాయి కాల మీరీతి
పుడమిపై వారికి గడచుచు నుండె.

లోకులు కాకులు లేతేఁకువ లేక
వాకొంద్రు నోటికి వచ్చిన యట్లు.
పరవాసమం దొకవత్సర మున్న
తరుణి సీతనుఁదెచ్చి మరల శ్రీరాముఁ
డేలుచున్నాఁ డంచు నెచటనో యెవఁడో
యాలోచనము లేక అనినట్టి మాట
వినవచ్చె రాముని వీనులయందు
సునిశితశూలముల్ జొనిపిన యట్లు.
జనకజ దూకిన జ్వాలదగ్నిశిఖలు
తనకన్నులందుండి తరలనే లేదు.
సీత పాతివ్రత్యశీలమ్ము నెల్ల
వీతిహోత్రుఁ డెఱుంగు విశ్వమెఱుంగు

కాని లోకులు పల్కు కానివాక్యముల
నూరక వినుచు తా నుల్లమ్ము నందు
సైరింపఁ జాలఁడు క్షణము రాఘుండు,
తానె యట్లున్నచో ధర్మ మేమగును;
తానె యట్లున్నచో ధరణి యేమగును ?
ఎడదయందలి ప్రేమనెల్ల నణంచి
తడయక తన రాజధర్మమ్ము నెంచి
జనులాడు నపనింద సైరింపలేక
తనసీత నెడబాయఁ దలఁచె రాఘవుఁడు.

మోమున నొకచింత బ్రామికొనంగ
సౌమిత్రి కెఱిఁగించి జరిగిన దెల్ల
అడవిలో వాల్మీకి యాశ్రమస్థలిని
కడువడి సీతను విడచిరమ్మనుచు
వాదమ్మునకు తావు వదల కావంత
ఏమిది ఏమిది యెంత ఘోరమ్ము
భూమిజన్ త్యజియింప రాముఁడు తలఁచె.
రాముఁడే పలికెనా యీమాట లెల్ల
సౌమిత్రి కుదయించె సందియ మ్మదో.
రామునియాజ్ఞలో రగులు తీవ్రతకు
సౌమిత్రి నిలువున చలియించిపోయె.
పిడుగులు తలమీఁద పడుచున్నరీతి

నెపదలో లక్ష్మణుం బంపెను గాని
రామునిమాటకు రాగూడ దడ్డు
రామాజ్ఞ మీఱగా రాదు ధారుణిని.
మఱునాఁడె లక్ష్మణుం డరదమ్ము దెచ్చె
నడుగగా నడవుల కవనిజం గొనుచు.
తనకోర్కె రాముఁడు విని తీర్చె ననుచు
జనకజ యుప్పొంగి సంతోష మమర
వనికేగ వెంటనే బయలుదేరినది
వెనుకకు దినములో చనుదెంచు ననుచు.
ఆమెకు చేయూతనందిచ్చి పంప
రాముడు బయటకు రాడేల యనుచు
తోడనే యొకబాధ తోచె జానకికి
చూడినట్లయిగుండె శూలమ్ము గ్రుచ్చె.
వడితోడ హయములు పరువెత్త రథము
కడుదూర మింతలో గడచిపోయినది.
ఏచక్కి జనకజ చూచినప్పటికి
తోచెను విపరీత దుర్నిమిత్తములె.
చాటునఁ గూర్చుండి చనుదెంచుఁ గాని
మాటాడఁ డేమియు మఱిది లక్ష్మణుఁడు
ఎందుల కీకోర్కె యెడ నుద్భవించె
ఎందుల కీవని కేతెంచె తాను
తట్టుకోజాలని తపనతో నిండి

కొట్టుకోసాగెను గుండె జానకికి.
అడవిదారులఁ బట్టి నడచి మూరథము
కడువేగ చేరెను గాంగతీరమ్ము.
దిగె లక్ష్మణుండును దిగెను మాతలియు
దిగి ఏఁదో తెలియని దిగులుతో సీత
"ఏమయ్య లక్ష్మణ! ఏమైన దోయి
ఏమి దీనుఁడవయి యిట్లుంటి" వనియె
విరిగిపడ్డది మిన్ను శిరమున నంచు
తెలియఁగదు పాప మాయింతి సీతమ్మ
చెప్పకపోలేక చెప్పఁగా లేక
తప్పించుకోలేక తలమీఁది బరువు
వదనమెత్తఁగ లేక వాల్చి లక్ష్మణుఁడు
వదినకాళ్ళకు మ్రొక్కి వచియించె నిట్లు.

"ఓయమ్మ జానకి! ఓ మహాసాధ్వి!
నాయందు దయఁబూని నన్ను క్షమింపు,
శ్రీరామునాజ్ఞను మీఱఁగా లేక
భారమౌచును నాదు స్వాంతమం దెఱఁగి
కొనివచ్చితిని నిన్ను వనవీథి కిటుల
వినిపింపఁగా నొక్క వెసిదంపు వార్త.
పరవాసమందున్న పడతి జానకిని
మరల రాముండేలె ధరణి నటన్న

పరు లాడుచున్నట్టి పరుషవాక్యములు
భరియింపఁగాలేక పరితాపమంది
రాముఁడు వేగమె రమణిరో! నిన్ను
నీమహాటవిలోన నేకాకి గాఁగ
విడచిర మ్మనఁగ నిన్నడవి కీర్తి
తదయుక తెచ్చిన కడుపాపి నేను,
ఈకానన మ్మెడ సాకేత మేడ
ఏకాకివై యిచ్చ టెటులుందువమ్మ !
ఎవరు సఖీజను లెవరు బాంధవులు ?
ఎవరు దిక్కిచట నీవెట్లు వేగెదవో
పరనింద పడలేక వదలెనే కాని
యెఱుఁగఁడే శ్రీరాముఁ డెదలోన నిన్ను,
దారుణారణ్యమే తల్లి! నీయిల్లు
కూరిమి చుట్టాలు క్రూరజంతువులె
అనియేమొ లక్ష్మణుం డనెడువాక్యములు
వినలేక జనకజ విస్మృతిం గొనియె.
ప్రేలినవా వేయిపిడుగులు తలను!
వ్రీలినదా క్రింది పృథ్వీతలమ్ము!
తలగొట్టినట్లయి తాలిమి తూలి
నెలలు నిండిన తల్లి నిండుచూలాలు
"నాతల్లి భూదేవి ననుగావు మనుచు

భూతలమ్మునఁ బడి సీత మూర్ఛిల్లె
తెలివొంది లక్ష్మణుం బిలిచి దీనముగ
మెలమెల్ల నిట్లని పలికె జానకియు
కనులందు నశ్రువుల్ కాల్వలై పార
తనువెల్ల వణఁకుచు దడదడ లాడఁగ.

"వినవయ్య లక్ష్మణ! వినవయ్య తండ్రి
పనివడి నాకేమి వసుధపై మిగిలె,
నా రాముఁడే యిట్లు నన్నుఁ ద్యజింప
ధారుణి నన్నింకఁ దలఁచువారెవరు ?
విడలేక రాముని వెన్నంటి యేగి
అడవులఁ దిరిగితి నగ్ని దూకితిని
చాలవు గాబోలు జగతి నీపాట్లు
తలింతు రెవరింక పాలింతు రెవరు.
నావిధి యిట్టులుండ నీ వేల తడయ
వేవేగ లక్ష్మణా వెనుకకు బొమ్ము
అడవిలో సీతను విడచి నాననుము
నుడువుమెల్లరకు నాకొకసారి మాట—
బత్తితో రామునే ప్రార్థింతు ననుము
అత్తల ముగ్గుర నడిగితి ననుము
మునిపత్నులకును మ్రొక్కితి ననుము
మన బంధువులకెల్ల మఱువకే ననుము

తలపున రామునే నిలిపెద ననుచు
ఇలనెల్ల దయతోడ నేలుకొమ్మనుచు
రారాజు జనకుని గారాముతనయ
కూరిమికోడలు కోసలేంద్రునికి
భూపుత్రి శ్రీరామభూపాలు పత్ని
ఏపాప మెఱుఁగని యింతి యీసీత
దీనురాలై యిట్లు దిక్కులేకుండ
కానలయందున కలసిన దనుచు"
పలుకుచు తనలోని తలఁపుల నిట్లు
విలపించి విలపించి విలపించలేక
దరిలేని శోకాన ధరణిజ పొగిలి
మఱుమాట లేకుండ మరల మూర్ఛిల్లె.
భూవలయమ్మెల్ల పూజింపఁ దగిన
దైవస్వరూపిణి ధరణిమూర్ఛిల్లె,
క్షితిమీఁద నింక నీ సీతాలతాంగి
బ్రతికియుండిన మాట ప్రాణాలతోడ.
పాప మాకడుపులో పసికందు వెట్లు
నైపుచుండెనో యీమె సంతాపబాధ,
తలఁచినకొలఁది నాతల్లి దుస్థితిని
నిలువున తనగుండె నీరయి పోయి
ఏమి మాటాడుటో ఏమి చేయుటయొ
సౌమిత్రి యెఱుఁగక చలితచిత్తమున

కన్నీళ్ళు ప్రవహింప కాళ్ళవంక
క్రన్నన జానకి కాళ్ళకు మ్రొక్కి,
"కానవే నాతల్లి జానకి నిచట
కానసమ్ముల డించి నేనేగుచుంటి,
పంచభూతములార పక్షీంద్రులార
అంచితోరగులార అర్కేందులార
తరులార గిరులార తారకలార
వర మునీశ్వరులార వాహినులార
దేవతాతతులార దిక్పతులార
కావవే సీతను కరుణతో ననుచు
విడలేక సీత నావిపినమధ్యమున
విడనాడి దీనుఁడై వెడలె లక్ష్మణుఁడు.

ఊరికి మఱునాఁడె యొంటిగా వచ్చి
ద్వారమ్ముకడ నున్న తమ్మునిఁ జూచి
చూచెను రాముఁడు శూన్యమౌ రథము.
ఏదో నేబాధయో యాచిత్తమందు,
ఎండిన కనుదోయినుండి రామునకు
రెండశ్రువులు జాలి పృథివిపైఁ బడియె
తన బహిఃప్రాణమ్ము ధరణిజ లేని
తను వేల బ్రతుకేల ధారుణి యేల.

జీవిత మ్మొకశూన్యసీమయై తోచ
భావమందున రామభద్రున కపుడు.

సీత లేదను వార్త శీఘ్రమ్ము ప్రాకి
చేతమ్ము లెల్లను చెరువులై పోయి
ఘోరున నేడ్చిరి వారింప రాక
పౌరులు బంధువుల్ పరివార మెల్ల.

సీతా పరితాపము

అవనిజ శోకమ్ము నరయంగ లేక
అవని జీవమ్ము సర్వ మాగినట్లయ్యె
తరువులు తలవాల్చె గిరులు చెమర్చె
పరువులెత్తవు లేచి పక్షి.సంతతులు
క్రూరమృగమ్ములు గుహలందె నిలిచె
పారదు గంగాప్రవాహమ్ము కదలి.

లేదు లక్ష్మణుఁ డట లేదు రథమ్ము
ప్రోడయి మిగిలెను భూమిజ యొకతె.
విలపించినను గూడ వినువారు లేరు
పలుకువారును లేరు పిలిచినప్పటికి.
అంతయు శూన్యమా యవనిజ కపుడు

వాత్సల్యమునఁ బల్కె వాల్మీకి యిట్లు
"వత్సరో ! వినుము నేవాల్మీకిమునిని
ఎఱుఁగుదు నీకథ జరిగిన దెల్ల
వెఱఁగంది నీవిట్లు విలపింప కమ్మ !
రాముఁ డెఱుంగఁడే నీమాన్య చరిత
భూమిపై నపనిందఁ బొందగా లేక
వనవాటికలకు నిన్ననిపెనే గాని
మనసు నీమీఁదనే మసలు నాతనికి
పరమపవిత్ర మీవాహినీతటిని
అరయు మర్యాదియె నాయాశ్రమస్థలము
చల్లనినీడలఁ జపతపోవ్రతము
లుల్లాస మొసఁగు నీయుల్లమ్మునందు.
మునిపత్ను లున్నారు మునిసతుల్ కలరు
మనమున సందియ మందకుమమ్మ.
అకలంకమర్యాద లమరి యెల్లపుడు
సకలోపచారముల్ జరుగు నీకిచట
ననుఁగూడ మీతండ్రి జనకునివలెనె
మనమున భావించి మాలోడ వేగ
అరుదేర మమ్మ నీ వెఱపును మాని
జరుగును శుభము లాస్థలమందు నీకు
ననుచు నామౌని తనయాశ్రమమ్మునకు
గొనిపోయె సీతను కూర్మి మీఱంగ.

సీత కా యాశ్రమపు సీమ వేగగనె
చేతమ్ము నందున చేకూరె శాంతి
జనకజ కేలోటు కనగాని రీతి
మునిసతుల్ పరిచర్య లొనరించుచుండ్రి.

లవకుశుల జననము

రామునే మనమున వేమారుఁ దలఁచి
రామునే పూజించు భూమిజ సతము.
ముని యాశ్రమమునకు చనుదెంచు నాది
జనకజ చరియించు మునికాంతవలెనె
రవికుల దైవమ్ము రంగనాథునికి
ప్రవిమలభక్తితో ప్రార్థనల్ సలుపు
మెలమెల్లగా గాంగజలములఁ దెచ్చి
చెలువారు పూవులచెట్లకుఁ బోయు
ప్రీతితోఁ బిలుచును శుకశారికలను
లేతపచ్చిక లేరి లేళ్ళకు మేపు
ఆనందమై పొల్చు నంతకంతకును
జానకి కాశ్రమస్థల జీవనమ్ము
జానకి కొకరాత్రిసమయమ్మునందు
కానుపునొప్పులు క్రమముగా వచ్చి

నభమున గ్రహరాశి విభవమ్ము లలర
శుభ రాశులందుండి శోభిల్లుచుండ
ఇనకులోద్ధారకు లిరువురు సుతులు
జనియించి రామెంతొ సౌందర్యనిధులు.
రామునిం బోలిన రమణీయసుతుల
సామోదమునఁ జూచి యవనిజ యలరె.
మునిరాజు వాల్మీకి చనుదెంచి వేగ
ఘన యశోబలములు కలుగుగా ననుచు
కుశలవమ్ములతోడ కూర్మి దీవించి
కుశలవులను పేర్లు శిశువుల కిడియె.
రవిచంద్ర తేజులు రమణీయతనులు
ప్రవిమలాకారు లా బాలు రిద్దఱిని
మురిసిపోయిరి చూచి మునిపత్ను లెల్ల
అరుదెంచి దీవించి రాశ్రమ మునులు

లవకుశుల బాల్యము

సీతమ్మ కథల నా శిశువులే యిపుడు
సీతమ్మ బ్రతుకెల్ల శిశువులే భువిని.
ప్రీతిగా కంటికి ఱెప్పలవోలె
సీతమ్మ పెంచె నా శిశువులఁ జూచి.

మునివాటి కొక క్రొత్త మెరుపు దీపింప
మునిబాలకులతోడ చనవుగా కలసి
మునికుల మంతకు మోదమ్ము గూర్చి
దినదిన వృద్ధిగా తేజమ్మొసంగి
సురుచిర సద్గుణ సుందరు లగుచు
పెరిగి యాబాలురు పెద్దవా రైరి.

లవకుశు లిద్దఱున్ లలితధీయుతులు
ప్రవిమలభక్తితో వాల్మీకి వద్ద
పలుశాస్త్రముల నేర్చి పండితు లైరి.
విలువిద్య గడియించి వీరులైనారు
గానవిద్యల గొప్పగాయకు లైరి.
వీణెలం గొని వారు గానమ్మొనర్ప
మేనులు పులకించు తేనెలే కురియు,
మానిత నవకళామాధుర్య మొలుకు.
తన కనుపండువై జనియించి యిలను
ముని తపోవనులందు ముద్దుగా పెరిగి,
వీరులు ధీరులు విమలసద్గుణులు
శ్రీరాముని యశమ్ము క్షితిమీద నిలుపు
మహితవర్తను లని మన్నన లంది
బహువిధప్రజ్ఞులై వరలుచు నున్న
సురుచిరమూర్తు లాసుతులనుం జూచి

మురిసిపోవును సీత; మునుసుమనమ్మో
దారమైతి నటంచు శ్రీరాముడుండి
భోరున కన్నీటిధారలు గార్చు.

వాల్మీకి రామాయణము వ్రాసి కుశలవులచే గానము చేయించుట

"నీ వాడినవి యయియు నగరింప"వనుచు
దీవించె నాబ్రహ్మ దేవుండు మున్ను,
సకలసద్గుణరాశి జగతి రాముండె
అకలంకవర్తనుం డనియె నారదుండు.
ఆరివాక్యమ్ములే వాల్మీకి మదిని
సారెసారెకు నిల్చె సదుపదేశముగ
చెలువుగ రాముని లలితవిగ్రహమె
నిలిచినట్లుగదోచె నేత్రమ్ములందు.
కనినది వినినది మనమున తాను
తనతపశ్శక్తిచే తనరి చూచినది
జానకీరాముల సచ్చరిత్రమ్ము
పూని రచించెను మౌని వాల్మీకి
సూరిజనామోద సుశ్లోక ఫణితి
శ్రీరమ్య వాక్సుధా ధారలింపార.

ధారుణి వ్యాపించి ధరణివాసులకు
శ్రీరాము చరితమ్ము శ్రోత్రమ్ముఁ సోక్క
అపురూప మైనట్టి యారామకథను
నిపుణత మీఱఁగా నేర్పె వాల్మీకి
గానగంధర్వులు కమనీయ కవులు
జానకీసుతులను చక్క సిరితి.

రమణీయ చరిత మా రామాయణమును
కమనీయ సంగీత కల్పనాగతుల
వినిపింప కుశలవుల్ విమలకంఠముల
వనమెల్ల నటవికే వచ్చి నట్లుండు
మునిజనుల మెల్లను వినఁగను మోదమున
వినను సీతయు వచ్చి కనులు చెమర్ప,
విన నెల్లతరువులు గిరులు విప్పార
వినను మృగమ్ములు వీనుల నెత్తి,
మలయసమీరుఁడా మధురగానముల
మెలమెల్లఁ గొనిపోయి యిలనెల్ల నింపు
అనుపమ మహనీయ మహాదివ్యచరిత
వినినదానినె జనుల్ వినుచుండ్రు మరల.

జానకీరాముల చారిత్రమహిమ
మహిని వాల్మీకుల మధురవాగ్గరిమ
బాలుర మృదుగళ స్వనములో గలసి

పూలతేనియలయి జాలువారినవి
చలువవెన్నెలలయి జగమునిండినవి
ఇలయెల్ల శ్రీరామునిలయమ్మై వెలసె.

శ్రీ రా ము ని ని ర్వే ద ము

జనకజన్ వీడిన సమయమ్మునుండి
మనమున రాముని కనవరతమ్ము
జానకిరూపమ్మె కానంగ వచ్చు
జానకినిందనే చరియించు తలఁపు.
నెలలు తొమ్మిదియును నిండిన యబల
పలురాళ్ళపై నామె పడియున్నయపుడు
ఆ సీతగొంతులో నవని నేరైన
పోసినప్పటి మాట పుడిసెడు నీళ్ళు.
కోమలహృదయ ఆ కుసుమాంగి సీత
యేమని తలఁచెనో రామునిఁగూర్చి
ఆవేళ తనవెంట నరుదెంచె నంతె
పోవఁగా లేదామె పుట్టింటి కెపుడు
జానకి యేదని జనక రా జడుగ
తానేమి వచియించి తప్పుకోఁ గలఁడు.

రాచకార్యము లెట్లొ రయమునఁ దీర్చి
యోచించు శ్రీరాముఁ డొంటిగా నిల్చి

తనహృదయేశ్వరి తనప్రేమరాశి
తనబహిఃప్రాణమ్ము తనసీత యిపుడు
తననుండి దూరమై చనుచున్న యటుల
మనమందుఁ దోఁచి నట్లనిపించి తనకు
నిలుచున్నచోఁ డిక్కై నిలుచుండిపోవు
పలుకఁ డెవ్వరితోడ బిలువఁ డెవ్వరిని.

శ్రీరాముఁడు సోదరులకు రాజనీతి బోధించుట

రాయిడి నొందెడి రాము నెమ్మొగము
పోయి చూడఁగలేక ముగురు తమ్ములును
జానకి పాల్పెట్టు సమయమునో యనుచు
దీనులై మనముల దిగులు నొందెదరు.
మనమున శాంతికో మఱి యేమి కతమొ
వినుఁడంచు తమ్ములన్ బ్రీతితోఁ బిలిచి
శ్రీరాముఁ డపుడిట్లు చెప్పుచు నుండు
నే రాజగాథనో యే నీతి కథనో.
రాజు లేరీతిగా భూజనమ్ములను
రాజధర్మమ్మున రక్షింపవలెనో;
ఈయుర్విపాలన మెట్లుండవలెనో

న్యాయనిర్ణయ మెట్లు చేయంగవలెనో
ఆదరమ్మిత్రపాళ నాగ్రహమ్మెపుడు
మేదినీపతి చూప మెలఁగంగవలెనో;
తమ్ములకును రాజ్యతంత్రశాస్త్ర మెల్ల
నిమ్ముగా బోధించె నెట్లు రాఘవుఁడు.

శత్రుఘ్నుఁడు లవణాసురుని సంహరించుట

వినవచ్చె నింతలో విపరీత మగుచు
దనుజులబాధలు ధరణిని మరల
మధురాపురికి రాజు మధుదైత్యసుతుఁడు
పృథివి కంతకు పెద్దబెడదగా ప్రబలి
లవణాసురుం డొకఁ డపనిష్ఠుఁ దిరుగు
భువిని తానొక్కఁడే మొనగాఁడ ననుచు
రావణు మేనల్లుఁ డావీరుఁ డెపుడ
గావరమ్మునఁగిన కడుదుష్టుఁ డతఁడు
మునులు వచించి రాఘవానుజుని వేగ
దునుమాడుమీ భూమి కనుకూల మనుచు
తనతండ్రి జీవించు దినములనుండి
తనగృహమ్మందున తనరు చున్నట్టి

శివుని శూల మ్మొండు చేబూని లవణుఁ
డవని నజేయుఁడై యనిసేయుచుండు.
ఇనకుల తిలకు నాయనుపమబలుని
దానిచె మాంధాత నాదుష్టుఁడై త్యంచె.

లవణుని దుర్మార్గ లక్షణమ్ముల
చెవియొగ్గి యాలించి శ్రీరాముఁ డంత
అనుపమ యోధుఁడు తనపిన్నతమ్ము
ననిపె శత్రుఘ్ను నాదనుజునిఁ ద్రుంప.
సమధికవీరుఁ డాశత్రుఘ్నుఁ డంత
సమరసన్నద్ధుఁడై చనుచు పోరికిని
విశ్రాంతికోఱకయి వెడలి వాల్మీకి
యాశ్రమమందున నాగె నారేయి.
జనకజ సుఖముగా కనియె నానాఁడె
మునియాశ్రమమ్మున తనయు లిద్దఱిని
జనకజాం గూర్చిన సంతోషవార్త
వినిన శత్రుఘ్నుఁడు మనమున నలరె.

జనకజ కుశలమ్ము వినిన యంతటనె
ఇనుమడించిన బల మ్మెసఁగి శత్రుఘ్ను
డరిగెను వేగ మా యసురునిఁ జంప
మఱునాఁడె పయనమై మధుపురమ్మునకు.

అరిగి శత్రుఘ్నుఁ డాపరిసరమ్ములనె
హరునిశూలము తనకరమందు లేక
తిరుగాడు లవణుని తిలకించి తనకు
సరియైన కాల మీతత్క్షణమని తలఁచి

"లోకకంటక ! నిన్ను బోకార్చఁగోరి యిక్కె
నీకెదు రరుదెంచి నిలిచి నానిచట
పాఱుబోతా! యింక పారిపోబోకు
పోరిలో నిన్నిదే ప్రాలియింతు" ననగ
తనశూలమును వెంటఁ గొనిరాని పనికి
మనమున లవణుఁడు వనరి యొక్కింత
సమరమ్మునకు వచ్చె శత్రుఘ్ను తోడ
సముద్రిక రోష వేషావేశుఁ డగుచు.

ధారుణి కంపించు తీరున రేగి
ఘోరయుద్ధమ్ము మొవారె కిర్వురకు.
విహరించి దుర్వార వీరుఁడై యనిని
బహువిధ శస్త్రాస్త్ర బాణాగ్నిఁ గురిసి
అతులిత బాహుబలాధిక్య మలర
హతమార్చె శత్రుఘ్నుఁడా దైత్యవరుని
భూవలయము నొక మూలకుఁ ద్రోయు
రావణు నంతటి రణవీరుఁడైన

లవణుని శత్రుఘ్నుఁ డవలీల ద్రుంచె
నవని దుర్లభ మిట్టిదనుటతిశయ మనుచు
మునులును జనులు నా దనుజుని మృతికి
మనముల ముదమంది మధుపురమ్మునకు
జననాథుఁ జేసిరి శత్రుఘ్ను నపుడు
వినుతసామ్రాజ్యార్హ విభవమ్ము లలర.

శ్రీరాముఁ డగస్త్యుని క్రతువు దర్శించుట

ముని యగస్త్యుం డొకముఖ్యమౌ క్రతువు
నొనరించు చున్నట్లు విని రాముఁ డరిగి
ముని యగస్త్యునకును మునుల కెల్లరకు
వినయమ్ముతో మ్రొక్కి వీక్షించె క్రతువు.

రాజాధిరాజును రాజితగుణుఁడు
భూజనవంద్యుఁడు పుణ్యాత్ముఁ డైన
రాముఁ డేతెంచెను క్రతువునుఁ జూడ.
భూమీశులం దిట్టి పుణ్యభావమ్ము
లింతటి నయశీల మెఱుఁగ మటంచు
సంతసమంది రాసంయమివరులు.
సవనమ్ము లొనరించి చరితార్థు లైన
అవనీశముఖ్యుల వివిధసత్కథలు

రెండుదినమ్ము లాఋష్యాశ్రమమున
నుండి రాముఁడు విని నుత్సాహ మెసఁగ.
నిర్వహింపగ మునుల్ సిద్ధాత్ములగుచు
సర్వసమ్మతముగ జన్నమ్ము ముగిసె.
సవనహవ్యమ్ముల సరసత మీఱ
దివినుండి యరుదెంచి దేవతల్ గొనుచు
మునికులమ్ముల నెల్ల ప్రసన్నహాసులను
ఘనముగ దీవించి చనిరి వెన్కకును.
జనులకు జగతికి సంశ్రేయ మెంచి
మునులు నిస్స్వార్థులై యొసఁగించు కృతుల
మునుల త్యాగమ్మును మునుల యాశయము
మునుల చరిత్రము మునుల జీవనము
మఱిమఱి మెచ్చుచు మానసమందు
తిరిగి యయోధ్యకు నరిగె రాముఁడు.

శ్రీరాముఁ డశ్వమేధయాగ మొనరించుట

అమరులఁ దనియించి యవని కొసంగు
సమధిక సంపదల్ జన్నమ్ము లనుచు
విశ్వప్రశస్తమై విలసిల్లు యాగ
మశ్వమేధ మొనర్ప నాత్మలోఁ దలఁచి
రాముఁడు మునులను రావించి నడువ

ఆమోదమును జెల్వ కలరుచు రాము
తనమంత్రివర్యులు తనసహోదరులు
వెనువెంటనే శాస్త్రవిధి విధానముగ
సకలసన్నాహముల్ సలిపిరి వేగ
సకలసంభారముల్ సమకూర్చినారు.
అతిశీఘ్రము మందటి కాహ్వాన మంపి
క్రతుదీక్షితుం డయ్యె రామచంద్రుడు
వచ్చిరి మునివరుల్ బంధుమిత్రులును
వచ్చిరి రాజులు వానరాధిపులు
వచ్చెను లంకాధిపతి విభీషణుడు
వచ్చినవా రెల్ల దెచ్చిరి ప్రీతి
మణిమయ భూషణ ధనధాన్య మహిత
కనకాంబరాదులు కానుక లెన్నొటినా.
తనవెంట లవకుశుల్ తనశిష్యగణము
చనుదేర వాల్మీకి సంయమి వచ్చె.
అకలంక రీతిగా నతిథుల కెల్ల
సకలమర్యాదలు జరిగె నచ్చోట.
జవమున లక్ష్మణుం డవనియంతటను
సవనాశ్వమును ద్రిప్పి జయముతో వచ్చె.

రాజితసమ్మాన రమ్యసత్కృతులు
భోజనపంక్తులు భూరిదానములు

ఆ వేడ్క లావింపు లా వినోదములు
ఆ వేదపాఠమ్ము లా క్రతుక్రమము
లాయత ధర్మనిష్ఠాభ్యాస విధుల
కా యాగతజనాళి కంతమ్ము లేక
ఆ యజ్ఞవేళయం దలరి పెంపారె
నా యయోధ్యాపుర మ్మమరధామముగ.

లవకుశులు అయోధ్యలో రామాయణమును గానము చేయుట

తరుణమ్ముఁ గనుగొని తపసి వాల్మీకి
ధరణిజాత్మజులను దరికిరాఁ బిలిచి
"ఎలమి మీ యిర్వురు నేకకంఠముగ
లలితగీతముల నో లవకుశులార !
రాముని చరితమ్ము రామాయణమును
మీ మనోహరగాన సామర్థ్య మెసఁగ
రంగారు సాకేత రాజమార్గముల
అంగడులందున యజ్ఞశాలలను
గానమొనర్పుడు కమనీయఫణితి
వీనులవిందుగా వినువారికెల్ల.

భూమివాసుల తండ్రి భూపతి గాన
రామునే తండ్రిగా మీమది నెంచి
ఇక్ష్వాకు లనుగుచో నెపుడు మీరనుచు
చెప్పెను వాల్మీకి శిష్యుల మనుచు,
మేలగు గావుత" మీకిచ్చె టవియు
బాలుర దీవించి పంపె వాల్మీకి.
ప్రవిమలాకారు లారాముని సుతులు
దివినుండి దిగినట్టి దేవతల్ వారు
జానకీరాముల సచ్చరిత్రమును
వీణల చేబూని వీధివీథులను
రారయ్య జనులార రమణీయమైన
శ్రీరామకథ మీకు చెప్పెదమయ్య,
ప్రవిమలానంద మారాముని చరిత
చవులూరు వాల్మీకిసంయమి కవిత
శ్రీమహావిష్ణు వారాఘునేత
శ్రీమహాలక్ష్మి యాయోనిజాత సీత,
అవతారమూర్తు లీయవనిని వారు
అవని శ్రేయము నెంచి అరుదెంచినారు,
పరికింప తాత్త్వికుల్ భవ్యసత్కృతులు
కరుణాచరిత్రు లాసురుచిరాకృతులు,
రాముడు రారాజు రాజ్ఞి సీతమ్మ
భూమిపై స్వర్గమ్ము రామరాజ్యమ్ము

చల్లని దైవముల్ జగతికంతటికి
తల్లిదండ్రులు వారు ధరణి నెల్లరకు
జనకజారాముల సచ్చరిత్రమ్ము
జనులార రాగమ్ము వినుపింతు మేము."
అనుచు రామాయణ మాద్యంత మచట
వినయసౌజన్య లాబిడ్డలిద్దఱును
గానమాధుర్యముల్ కాల్వలై పార
వీణల చేఁబూని వినిపించి సంత
తేనెలు వర్షించె తీయముల్ గురిసె
అనాఁడయోధ్యయుం దన్నిచోటులను.
లాలిత వాక్సుధా వ్యాలోల మైన
బాలుర మాటలో పాటలలోన
వీణాతీవలనుండి విశ్వమ్ము నిండి
రాణచెల్వారిన రామనామమ్ము
ఎంతమనోహర మ్మెంత రమ్యమ్ము
ఎంత సమ్మోహన మెంత హృద్యమ్ము
ఆమోదభర సంపదారామ మగుచు
రామమయమ్మయ్యె భూమి సర్వమ్ము.
దేవతాదేవుని దివ్యనామమ్ము
పావనమ్మొనరించె వసుధనంతటిని,
సంగీత సాహిత్య సమ్మోద ఝరులు
పొంగెత్తి ప్రవహించె పురవీథులందు.

అవతారమూర్తు లాయుడుఁ వక్త్రనుల
ప్రవిమలచరితలోఁ బ్రతుకులే నిండి
పరువెత్తి పురజనుల్ బాలురవెంట
పరవశస్థులైరి యాపాటలు వినుచు.

ఏమి యీ మాధుర్య మేమి యీగాన
మీ మనోజ్ఞాకారు లెవరు వీ రనుచు
బాలురమాటయే పట్టణమెల్ల
బాలురమాటయే పౌరుల నోట
శ్రీమహనీయ మా రాముని చరిత
మామోదముగ గాన మాలపించుచును
భువనసుందర దివ్య మోహనాకృతులు
లవకుశుల్ సుకుమార లావణ్యతనులు
పురవీథులందునఁ దిరుగుచు వేగ
అరిగినంతనె రాము యజ్ఞవాటికకు.

తిలకించి రామునకుఁ పులకించె మదిని
మొలకెత్తె నేదియో పుత్రభావమ్ము.
ఆముగ్ధసౌందర్య మారాజఠీవి
ఆమోముపోలిక లామేనిసొబగు
లాబాలవీరుల యందమ్ము లరసి
నాబిడ్డలే వీరు నవ్యమన్మథులు

మునియాశ్రమమ్మున జనకజ కనిన
తనయులే వీరని తలఁచె రాముండు.

ప్రల్లదు లాడిన పలుకుల కోడి
వెల్లిసె చెల్లకో సీత నానాఁడు
కాననమ్ముల కంపె కఠినుఁడై కాని
తా నీవియోగమ్ము తాళఁగలండె ?
ఏపాపమెఱుఁగని యింతి యాసీత
ఏపాట్లు పడినదో యెఱుఁగగా ననుచు.
చేతమ్మునందున చింతించి తుదకు
ప్రీతిమై లక్ష్మణుం బిలచి రాముండు
"వని కేగి వాల్మీకిముని కిట్లు జెప్పి
కొనిరమ్ము లక్ష్మణా ! జనకజ" ననియె

"జానకి సౌశీల్యసంపద నెల్ల
మానసమ్మందున మాయన్న యెఱుఁగు
ఆతతప్రేమతో ఆరాము డింక
సీతను సుమ్మీఁను చేకొను, నయిన
జనులకు నమ్మిక జనియించుకొఱకు
తనప్రవర్తనఁ గూర్చి తప్పక మరల
జనులున్న సభలోన శపథమ్ముఁ జేసి
జనకజ తెలుపుట చాలమే"లనుచు

మునికి నామాటగా వినిపించి వేగ
కొనిరమ్ము జానకి నని చెప్పిపంపె.

రాముని మాటకు మోము విప్పారి
ఆమోదమలరంగ నతిశీఘ్రగతుల
సౌమిత్రి వని కేగి యామునితోడ
రాముని మాటల క్రమము వచించె.
శ్రీరాము వాంఛను సీత కాదనదు
ఆకాంక్షిగా పోద మనుచు వాల్మీకి
మునిచంద్రుఁ డేగెను ముదమున నపుడు
జనకజం దోడ్కొని సాకేతపురికి.

భూదేవి సీతను గొంపోవుట

ధరణిపుల్ మునులను పురజను లెల్ల
రరుదెంచినట్టి యాయజ్ఞవాటికకు
జనకజం గొనివచ్చి సభికులు వినఁగ
వినయమ్ముగా నిట్టు లనియె వాల్మీకి.
"శ్రీరమ్యగుణసాంద్ర! శ్రీరామచంద్ర!
కారుణ్యగుణధామ! కమనీయనామ!
సౌమిత్రి నుడువంగ నీమాట లెల్ల
ఆమోదమయ్యెను నామదియందు

కనుఁగొను మయ్య నాపను వెంట నిదిగో
చనుదెంచె సీత నీ చరణసేవలకు.
భువిమీఁద ధర్మమున్ బొలుపార నిలుప
దివినుండి వచ్చిన దేవుఁడ వీవు
నేనెంతవాఁడను నీకుఁ జెప్పంగ
ఐనను నావాక్య మాలింపు మొకటి
పాఱుఁ డొక్కండన్న పలుకుల కోడి
ఈరీతి నీభార్య నెడఁబాయఁ దగునె
భూపుత్రి యీసీత పుణ్యచారిత్ర
ఏపాప మెఱుఁగని దీయింతి వినుము.
తెలుపంగ లేదె ఈలలితాంగిశీల
మలనాఁడు లంకలో నగ్నిదేవుండె.
నీమాటకొలఁది యాసౌమిత్రి వచ్చి
భూమిజన్ విడనాడి పోయిన యపుడు.
జానకి నొంటిగా కాననవీథి
నానాఁడు జూచి నాయాశ్రమస్థలికి
అనునయించుచు చాల నాదరమ్మెసఁగ
కొనివచ్చినా రయ్య మునికాంత లరిగి.
లవకుశు లీకవ లవనీంద్ర! కనుము
ప్రవిమలాకృతులు నీబాలురు వీరు.
పెరిగిరి నాకడ పెద్దవారైరి
సురుచిర సద్గుణ శోభితుల్ వీరు

చేకొనుమయ్య నీ చిఱుతగొలదుల
జనులు హర్షింతురు జగము హర్షించు
మునులును హర్షమ్ము పొందుదు" రనఁగ

శ్రీరాముఁ డంతట చేతులు మోడ్చి
పౌరులెల్లరు విన వాల్మీకి వినఁగ
"అనఘాత్ములార నా కాత్మలోఁ దెలియు
జనకజ నిర్మలసౌశీల్య మెల్ల
మునిచంద్రుఁ డిట్టుల వినిపించు కంటె
జనులమధ్యమ్మున శపథమ్ము జేసి
జనుల కింకొకసారి తనప్రవర్తనము
జనకజ తెలుపుచో చాల మే" లనియె.

మరల నిట్టి పరీక్ష ధరణిజ కేల
జరిగిన దెల్లను చాలదా యనుచు
జనులెల్ల శ్రీరాముఁ డనిన వాక్యములు
విని మనమ్ములయందు విభ్రాంతులైరి.

నలువురి ముందున నగుబాటు గాఁగ
తలగొట్టి నట్లయ్యె ధరణిజ కపుడు.
చెచ్చెర రాపించి శ్రీరామవిభుఁడె
రచ్చకీడ్చుట లేల రాపాడు టేల !
ఈ పరీక్షలు తన కింకెన్ని కలవొ ?"

భూపుత్రి రోదించె "భూమిపై తనదు
పరువుపోయినది యే తెరువు కన్పడదు.
ధరణిపై తనకింక స్థానమ్ము లేదు."
జనుల సంభావించి మునులకు మ్రొక్కి
తనపతిపాదముల్ కనుల కద్దుకొని
కనుదోయి నశ్రువుల్ కాల్వలై పార
తనయులన్ కడసారి తనివి ముద్దాడి
భూతలమ్మున దృష్టి పొలుపుగా నిలిపి
చేతులు జోడించి సీతపల్కినది.

"సతతమ్ము రామాజ్ఞ జరియింతు నేని
పతిని దైవమ్ముగా భావింతు నేని
నిత్యమ్ము రాముని నే గొల్తు నేని
ప్రత్యక్షసాక్షిగా పంచభూతములె
ఏపాప మెఱుగని యిల్లాలి నేని
ఈ పాట్లు దప్పించి యికనైన నాకు
త్రోవజూపవె నేడు కావవే నన్ను
బ్రోవవే నాతల్లి భూదేవి" యనుచు.

ఉల్లమ్ము లగులగా నుర్విజ యట్లు
తల్లిని ప్రార్థించి తలను వాల్చినది.

జనకజ శోకమ్ము జనకజ మనవి
కనిన దెప్పుడో తాను వినిన దేక్షణమొ

కడుతీక్ష్ణముగు నొక్క కాంతి దీపింప
పుడమి బ్రద్దలు చేసి భూదేవి వచ్చి
నలుగడ నిలుచుండి నాగకన్యకలు
విలసితభూషణావితతిఁ గైసేయ
సీతను నవరత్న సింహాసనమున
ప్రీతిగఁ గూర్చుండఁ బెట్టి గొంపోయె.
అరనిమిషమ్ములో జరిగె సర్వమ్ము
ధరణితో బ్రద్దలై దారియిచ్చినది
శ్రీరమారమణి ఆ సీతమ్మ తల్లి
ధారుణీగర్భానఁ జేరిపోయినది.

భూతలమ్మున కింక సీతమ్మ రాదు
భూతలమ్మున లేదు సీతమ్మతల్లి.
నిలుచున్నవా రట్లె నిశ్చేష్ట వడిరి
పలుకఁ జాలక నొక్కపలుకైనఁ గూడ
ధరణిపై తమ కింక తల్లి లే దనుచు
దారఁదల్లి యేడ్చిరి ప్రజలు ఎల్ల.

సీతకొఱకు శ్రీరాముని దుఃఖము

ఏమైన దిపుడు తా నేమి యొనర్చె
భూమిజ జానకి భూమి పాల్గాఁగ,

ఎవరికై యానాడు శివుని విల్విఱిచి
ఎవరికై రావణున్ బవరాన గెల్చి

ఎవరికై వెతఁజెంది యిన్నాళ్ళు తాను
ఎవరినాసించి కేఁడిచటకుఁ బిలిచె.
తనసీత తనభార్య తనకు లేకుంట
కనుపించె శూన్యమై కనులకు జగము.
తలపోసి రాముఁడు తనమనోవ్యధలు
నిలువున నీరయి విలపించె నిట్లు.
"రామునిఁ గూరిచి నీమానసమున
ఏమనితలఁచి నీవిట్లు జేసితివె
సౌశీల్యరాశి ! ఓ జానకిదేవి !
ఆశతో రమ్మని అర్థించినాను
మామంచు నీ వొకమాటను దెల్పి
ప్రేమతో నావైపు విచ్చేయుదనుచు.
ఆసించి నిన్నట్లు లడిగితిఁ గాని
హాసీత ! నీమన స్సరయలే నైతి.
ఇంతమాత్రమున నీవింతసాహసము
పంతానఁ జేసితే పలువురిముందు.
శ్రీరాముఁ డొకయెగ్గ చేసెనే యనుము
సైరింపలేవె ఈస్వల్పమాత్రమును
ఎఱుఁగుదే సీత నీకొఱకు నేనెంత

దురపిల్లి యొంటిగా దుఃఖించినానో
దనుజుఁడు నిన్నిటుఁ గొనిపోయి నపుడు
వినుతచారిత్ర నిన్ గనుగొనలేక
విలపించితిని నాఁడు విపినమార్గముల
విలపించెద నయోధ్య వీథిని నేఁడు.
నను వీడి యేగితే నాభాగ్యరాశి,
నను నేలు మఱచితే నాసీత! యనుచు
ఆననమ్మెల్లైన నశ్రువుల్ గ్రమ్మ
దీనుఁడై రాముఁడు ధీరత వీడి
విలపించె పలుమార్లు తలఁచి జానకిని.
పలుకవే జానకి పలుకవే యనుచు.

రాముఁడు భూదేవిపై కోపించి బాణ మేయబోవుట

విలపించి రాముఁడు పలుమాఱు లిట్లు
తొలిదుఃఖ మొక్కింత తొలఁగిన యంత
భూపుత్రిపైఁగల మోహభావమ్ము
కోపమ్ముగా మాఱె కుంభినిమీఁద
"అవని రాఘవుఁ డెంత అలుసయి పోయె
అవనిజ నప్పుడా యడవిలో నన్ను

కనుగప్పి యసురుఁడు కొనిపోయినాఁడు,
కనులముందే నేఁడు కొనిపోయె భూమి.
ఈరీతి నవమాన మిలమీఁదఁ బడుచు
భీరువై పడియుండఁ డీరాముఁ డిఁకను.
చెడుతలం పతరిన నడవడి కాక
పుడమియెంతటిది నాపతిఁ గొంపోవ
నాసీత నిటుఁదెచ్చి నాకీయకున్న
ఈసమస్తక్షోణి నేకబాణమున
చూర్ణమ్ముఁ గావించి చూపెద ననుచు
పూర్ణాగ్రహమ్మొద పొంగులువార
చాపమ్ము సారించి శరము సంధించి
కోపాన రాముఁడు కొట్టఁబోవంగ,

"ఆగుమో శ్రీరామ! అవని నేయకుము
ఆగుమయ్యా దేవ! అఖిలేశ!" యనుచు
పరువున బ్రహ్మాదిసుర లరుదెంచి
మొఱపెట్టి రాముని ముంగల నిలచి
"సర్వజగన్నాథ! సర్వమయాత్మ!
సర్వేశ్వరా! రామ! సర్వరక్షకుఁడ!
ఈభూమి యెల్ల నీసృష్టియే కాదె
ఈభూతసంచయ మ్మెల్ల నీయదియె
ఒకసీతకొఱకు నీవుర్విని, ద్రుంప

సకలమ్ము వికలమై సమయును దేవ !
విశ్వమ్ము నీయందె విలసిల్లుచున్న
విశ్వనాథుండ వీ విపరీత మేల ?
సీతయేగున నీదు చేతమ్ము వీడి
సీతయు నీవును చిరజీవు లవని,
జానకీరాముల సంయోగగాథ
మానితాదర్శమై మహిమీద వెలసి
ఆచంద్రతారార్క మలరును దేవ!
ప్రాచుర్య పావనభాగ్యమై భువికి
వ్రాసియుంచెను మున్నె వాల్మీకిమౌని
భాసురమ్మైన మీపావనచరిత
అమరభాషామృత మ్మాదికావ్యమ్ము
రమణీయ గ్రంథమ్ము రామాయణముగ,
విశ్వసంశ్రేయమై విజ్ఞాన మొసఁగి
శాశ్వతమ్ముగ నిల్చు జగతి నీచరిత
శాంతింపురామ ! ఈసత్యమ్ము నెల్ల
స్వాంతమ్మునం జూచి చాపమ్ము విడుము
చేకొమ్ము కూర్మి నీ చిన్నబిడ్డలను
చేకొన్న క్రతుపూర్తి చేయు" మనఁగ
శాంతించె రాముఁడు చాపమ్ము విడచి
సంతసమందిరి జనులు సంయములు.

శ్రీరాముని యజ్ఞసంపూర్తి

చేతమ్మునందున సీతను పిల్చి
ప్రీతిగ దరిఁ జేర్చి బిడ్డలిద్దఱిని
సన్మానరీతుల శాస్త్రోక్తవిధుల
జన్నమ్ము రాముఁడు సంపూర్తిఁ జేసి,
అమరముఖ్యులు వచ్చి ఆశీస్సు లిచ్చి
క్రమముగ హవ్యముల్ గ్రహియించి చనిరి.
పదపడి వాల్మీకి బాలుర చేత
చదివించె సభ్యులు ముదమంది వినఁగ
రమణీయమగు తన రామాయణమున
కమనీయ ముత్తరకాండమ్ము నెల్ల
సరసత నీ పుణ్య చరిత మాలించి
అరిగి రెల్లరు రాము నభినుతించుచును
రాముఁడు గైకొని రాజ్యభారమును
భూమినిఁ బాలించె పుణ్యకార్యముగ
భువనసంపూజ్యుఁడు పుణ్యవర్తనుఁడు
రవికులసోముఁ డా రామభూవిభుఁడు
తనదేలుబడిలోని జనుల శ్రేయమ్మె
తనకిల పరమార్థ మనుచు భావించి
యజ్ఞమ్ము లొనరించె నతిథులఁ దనిపె
విజ్ఞుల సేవించి విబుధులఁ గొల్చె
సలిపె సత్కార్యముల్ సద్గోష్ఠి నెఱపె

విలసితదానముల్ విప్రుల కిచ్చె
ఎన్ని జేసియుఁగూడ నెపుడ రాముని

సన్నిఁయు గొలిచెయ్యె నవనిజ లేక
మఱచియు రాముఁ జేమాటలనైన
మఱవఁజాలక తనమదిని జానకిని.
బాలురఁ గనుగొంచు నేలోటు లేక
కాలమ్ము యాంత్రికప్రేమగాఁ గడపె.

కౌసల్య సుమిత్ర కైకేయుల మరణము

సాదరచిత్తులై జనులను గనుచు
మేదినిధర్మముల్ మేలుగా నిలిపి
రాజుగా రాముఁడు రాజ్యమేలఁగ
రాజితమూర్తు లా రాజమాతలును
వాసిగ దశరథవసుధేశు సతులు
కౌసల్యయు సుమిత్ర కైకేయి మిగుల
నానంద మందిరి యాత్మల యెంచు
మానుగ ఫలియించె మా జన్మలనుచు.
జానకి లేనట్టి సంతాపభరము
రానీయకుండఁగ రాము నోదార్చి
బుడుతమన్మలఁ గని ముద్దాడుకొనుచు
గడపుచుండిరి తమకాలమ్ము నెల్ల.

వేలాదియేండ్లుగా పృథ్వీతలమ్ము
నేలిన దశరథు నిల్లాండ్రు వారు
భూరియశస్కులౌ పుత్రులఁ గనిన
వీరమాతలు నేఁడు వృద్ధులైనారు.
అకలంక చరితుఁడౌ నాత్మేశుఁ గలియ
ఒకరివెన్కగ నొక్కరుర్విని వీడి
చనిరి యామువ్వురున్ స్వర్లోకమునకు
తనయులు దుఃఖాన మునిగి శోకింప.

భరతుని సుతులు గాంధారపతులగుట

కైకేయి తమ్ముఁడు కేకయనృపతి
సాకేతమున రామచంద్రునిఁ జూచి
వినిపింప గంధర్వ లొనరించు దౌష్ట్య
మని పెను గార్గ్యుడన్ మునిచంద్రు నొకని

సింధునదీ తీర సీమలయందు
గంధర్వులెందరో గర్వాన వచ్చి
ప్రజలను పీడించి రాజుల నణచి
నిజరాజ్యపదముల నెమ్మి నిర్మించి
విహరించుచుండిరి విచ్చలవిడిగ.
మహిమీఁద వారల మదమణగింప

రామ ! నీవే యిటు రావలె ననుచు
ఆహ్వాన మనుపగా రాముఁడాలించి
నిరుపమ బలుఁడైన భరతునిఁ బిలచి
"భరతుఁడా తగుసైన్యబలముతో నేగి
మనమామ కేకయ మనుజనాథునకు
వినతుల నర్పించి వేగమ్మె యచటి
వైరులఁ బరిమార్చి వారిభూములకు
ధారుణీశులుగ నీతనయు లిర్వురిని
తక్షపుష్కలులను తనరంగ నిలిపి
అక్షయ్య దృఢకీర్తి నార్జించి రమ్మనుచు
భరతుని సుతులకు పట్టమ్ముగట్టి
భరతునితోఁగూడ పంపె రాముండు.

సమరసంరంభుఁడై సైన్యబలమ్ము
సమకూర్చి భరతుఁడు చయ్యన నేగె.
మాన్యుఁ డాతని మేనమామయుఁ గూడ
సైన్యమ్ముతో వచ్చి సాయ మ్మొనర్చె.
శైలూషుఁ డాదిగా సర్వగంధర్వ
పాలకుల్ భరతునిపైకి దండెత్తి
మాయాచరణమ్మును జేయ నుంకింప
పాయని ధైర్యాన భరతుఁ డెదిరించి
బలము లొక్కుమ్మడి వారిపై నంపి

విలసిత భుజబల విక్రమమ్మొదర
పరిపోవుట కైన దారి లేకుండ
దారుణ శరవృష్టి ధారగాఁ గురిసి
గంధర్వులను గెల్చి కపశదీపింప
గాంధారరాజ్యాన కడు వైభవముగ
జనులెల్ల హర్షింప తనకుమారులను
మనుజేశులనుఁ జేసి మగిడి యేతెంచె.

శత్రుఘ్నుని కుమారులు మధుపురాధిపతులగుట

అనుచరయుతముగా నసురేంద్రు లవణు
నని లోన శత్రుఘ్నుఁ డంత మొందించి
బహుళసంపదలతో భాసిల్లు నట్లు
మహనీయరీతిగా మధుపుర మ్మేలి
తన పుత్రులు సుబాహుడును శత్రుఘాతి
యనువారి నిర్వురి నతిముదమ్మలర
మధువిదిశాఖ్యలౌ మండలమ్ములకు
పృథివీశులం జేసి వివిధసైన్యముల
వారికి సమముగా భాగించియిచ్చి
శ్రీరాముసేవింప చిత్తమునందు
కోరిక వొడముగా చేరె నయోధ్య
వీరశేఖరుఁడయి విజయుఁడై తిరిగి.

రావణు నంతటి రాక్షసుఁ లవణు
కావర మ్మడగించె కడక శత్రుఘ్నుఁ
డనిలోన గంధర్వు లందఱిం గెల్చి
చనుదెంచె భరతుఁడు సాహస మ్మెసఁగ
తమ్ముల విజయముల్ తగునీతి పొగడి
సమ్మోదమున రామచంద్రుఁ డుప్పొంగె.

లక్ష్మణుని సుతులు రాజు లగుట

భరతశత్రుఘ్నులు వారిపుత్రులను
పరిపాలకులఁ జేసి వచ్చుట కలరి
విలసితసద్గుణుల్ విక్రమధనులు
లలితస్వరూపులు లక్ష్మణసుతులు
ప్రీతి నంగద చంద్రకేతులఁ గూడ
ధాత్రీశులఁ జేసె సరవి శ్రీరాముఁ
డంగభూమికిని మల్లావనీస్థలికి
మంగళోత్సవ కార్యమహిమ లింపార.

తమపుత్రులకు రాజ్యధర్మముల్ తెలిపి
రమణీయముగ వారు ప్రజ నేలుచుండ
కనుగొని మనముల కడుముద మంది

అనుజులు మువ్వురు ననుపెంచి నారు
నరగున సాకేత పురికి శ్రీరాము
చరణసేవయె తమ పరమార్థ మనుచు.

బ్రహ్మదేవుని దూతగ యముఁడు రాముని దర్శించుట

ఈరీతిగా కాల మేగుచునుండ
శ్రీరామునకు నొకఋషి యేగుదెంచి
"అనుపెంచితిని రామ! త్వరగ నీకొక్క-
పరమరహస్యమున్ వచియించుకొఱకు
మనము మాటాడుచో మనమధ్య కెవరు
చనుదేర రాదట్లు చనుదెంచు నరుని
మరణశిక్షకు నీవు గురిసేయువలయు
నటుకే వాదుసీరని మదినెంచఁ బోక
అటులైన చెప్పెద ననఁగ నామౌని,'
యటులనే యని రాముఁ డంగీకరించి
దాపున కెవరును తరలిరాకుండ
కాపుంచె ద్వారమ్ముకడనె లక్ష్మణుని.
ఆకడ కెవ్వరు రాకుండఁ జూచి
నేకాంతమున మునియిట్లు వచించె.

“పరమేష్ఠి పంపగా వచ్చితి నయ్య!
సరగున నొకవార్త నెఱిఁగింప నీకు
మునినయి యముఁడను ముదమున నిటకు,
వినుమయ్య యావార్త విన్నవించెదను.
“నారాయణుండవు శ్రీరామ నీవు
ధారుణీతలమున దైత్యుల బాధ
వారింప సురలకు వాగ్దాన మొసఁగి
శ్రీరామమూర్తిగా క్షితిఁ బుట్టితివి,
రావణుం డాదిగా రాక్షసతతిని
కావర మడఁగించి కడతేర్చినావు,
ధరణీతలమ్మున ధర్మమ్ము నిలిపి
కరుణతో సాధుఁ గాపాడినావు,
ఆదర్శనృపతిగా నవని నేలితివి
ఆదర్శనరునిగా నవని నిల్చితివి,
క్షేమదాయక మయి భూమి నెల్లపుడు
రామరాజ్యము నిల్చు రాజితరీతి
పూర్తి జేసితివి నీపుణ్యకార్యమ్ము
కీర్తి కెక్కినది నీవర్తనమ్మెల్ల
చేరెను శ్రీలక్ష్మి సీత యిచ్చటకు
శ్రీరామ నీపాదసేవల కొఱకు
పావనమ్మైన నీ వైకుంఠపురికి
వేవేగ నీవిక విచ్చేయవలయు

నీరజానేత్రు(రా) నిన్నుఁ గొల్వంగ
నీరాక కొఱకునై నిలిచినా" ననుచు
పరమేష్ఠి పంపిన వార్త శ్రీరామ !
అరుదెంచి నుడివితి" నని యా యముండు.

లక్ష్మణదేవుని ప్రాణత్యాగము

పరమేష్ఠి పంపిన వార్తనాలించి
మరల రాఘవుఁ డేదో మాటాడుచుండ
వినవచ్చె నాగది వెలుపలి నుండి
ధ్వని యొకఁ డెవ్వరో పలుకుచున్నట్లు.

"తనయుఁడ శ్రీరామ ధరణిపాలునకు
నుడువుడు నారాక కడువేగ" మనుచు
ముక్కోపి దుర్వాసముని కేకలిడుచు
గ్రక్కున ద్వారమ్ముకడ కేగుదెంచె.
ఆమౌని రభసమ్ము నరసి లక్ష్మణుఁడు
"స్వామి తాళు డొకింత రాముఁడు లోన
మంతనం బొకరితో మాటాడుచుండె
ఇంతలో వచ్చి మిమ్మర్చించు" ననఁగ
పటుకోపమున రేగి పండ్లు దీటించి
తటతట లాడుచు దుర్వాసమౌని

"శిష్యుఁడైన నాకడ్డు చెప్పగ లేదు
ఎవరురా! నీవు నన్నిట్టు లాపెదవు?
ఇప్పుడే దుర్వాసుఁ డేతెంచె ననుచు
చెప్పుము రాముతో శీఘ్రమ్ము నీవు
నీ వేగకుండిన నిన్ను శపించి
నీవంశనాశమ్ము గావింతు" ననియె.
ఒకప్రక్క దుర్వాసు నుగ్రకోపమ్ము
ఒకప్రక్క శ్రీరాముఁ డొసఁగిన యాజ్ఞ
ఉరి వెట్టినట్లయి యుల్లమ్మునందు
ఎఱుగక తానప్పు డేమిచేయుటయు,
సకలబంధువులును సమయుటకంటె
ఒకఁడు చచ్చుటయె మేలుర్విపై ననుచు
వెనుకాడకుండగ వెడలి లక్ష్మణుఁడు
మునిరాక లోనికిం బోయి వచించె
శ్రీరామమూర్తియున్ ఋషిచంద్రుఁ డున్న
ద్వారంపుతలుపులు భళ్ళున తెఱచి
తమకు లక్ష్మణుఁ డడ్డుతగిలె నటంచు
యముఁ డాగ్రహించి తానరిగెను మగిడి.

శ్రీరామచంద్రుఁడును శీఘ్రమ్ము వచ్చి
ద్వారమ్ముకడ నున్న తపసినిఁ జూచి
అతఁ డాకలిగొను టాత్మలో నెఱిఁగి
అతనిక్షుధ దీర్చి యర్చించి పంపె.

తానేనా మాతఁమూర్ఖని యుంపఁగ
ఆనతి లేకుండ లోనికి వచ్చి
శిక్షార్హు డయ్యెను లక్ష్మణుం డనుచు
వీక్షించి రాముఁడీ విషమసంఘటన
ముని వసిష్ఠాదు లౌ ముఖ్యులఁ బిలచి
వినిపించె కర్తవ్య విషయమ్ము లెల్ల.
"ప్రతినకు రారాదు వ్యతిరేక మెప్డు
ప్రతినదప్పిన సత్యవచనమ్ము తప్పు
సత్యమ్ము దప్పుట జగతికే ముప్పు
ప్రత్యవాయము ధర్మపాలనమ్మునకు.
అనుజునికంటె ఈ యువని సూనృతమె
ఘనతర" మ్మని చెప్పె మాను తేగినాడు.

కనులముందుగ నున్న కర్తవ్య మరసి
మనమున దుఃఖించి కనలె రాముండు.
అలఘువీరుఁడు ధీరుఁ డతినీతి పరుఁడు
లలితమర్యాదుఁ డీ లక్ష్మణమూర్తి.
అపరాధ మేమియు నవని లేకుండ
విపరీతమీరీతి విధి చేసె ననుచు
స్వాంతమ్మునం దతిసంతాప మంది
చింతానిమగ్నుఁడై చెడి ధైర్యమెల్ల
చిననాఁటినుండియు తనతోడు విడక

తనతోడిదే లోకమని విశ్వసించి
తనవెంట నడవికి తనయు కేతెంచి
తనకొఱకు బ్రతుకెల్ల త్యాగమ్మొనర్చి
బహువిధ సద్గుణ భాసురుండగుచు
మహిమీఁద నలరిన మహనీయమూర్తి
తనతమ్ముఁ డిటులయ్యెఁ; దనకిఁక యెట్లయ్యె
తనకేమి మిగిలెను ధరణియందనుచు
గతిలేని మనుజుని కరణి దుఃఖించె
ధృతియెల్లఁ దూలిన రీతి రాముండు.

అన్నగారి విచార మరసి లక్ష్మణుండు
అన్నపాదము లంటి యంజలి బట్టి
"సోదరుఁ డనుమను వగవకో రామ !
నీధర్మమును నీవు నెఱవేర్పుమయ్య
నీయానతిని మీఱి నీమమున్ముంచె
చేయరానిపని చేసితి నేను.
ఈయస్థిపంజర మేనైనఁ గాని
నాయాత్మ శ్రీరామ ! నీయందె నిలుచు.
కరుణయేటికి ధర్మకార్యమ్ము లందు
వరమునీశ్వరు లెల్ల వాక్రుచ్చినారల
రక్షింపు ప్రతినను రామ నన్నింక
శిక్షింపు" మనుచును శిరము నువాల్చె.

తమ్ముని శీలమ్ము తమ్ముని భక్తి
తమ్ముని నీతియు తనమది మెచ్చి
"ఎంతసద్గుణమూర్తి వెంతధీరుఁడవు
ఎంతఘనమ్మైన దిలను నీత్యాగ
మన్నలక్ష్మణ!" యంచు నాదర మ్మెసఁగ
కన్నీరు గార్చుచు కౌఁగిటఁ బూని
వగచుచు తాఁజేయు పనికి నొక్కింత
తెగువతో లక్ష్మణుం దిగిచి రాముండు
పుడమి నెవ్వరినైన పొమ్ము నీవనుచు
విడనాడుటయుగూడ కడకుచంపుటయె
అని యాత్మలోనెంచి అనునయ మ్మెసఁగ
అనుజని దీక్కొయి యనిరె నీరిశి.
సన్నుతసద్గుణ చిన్నతమ్ముండ
మన్నింపుమయ్యా నామాటకు నిలచి
చేసేత నిన్నిట్లు శిక్షింపవలసె
చేసినదేమి నీదోసమ్ము లేక.
శశ్వదాదర్శమై జగతిని నిలుచు
శాశ్వతమ్ముగ నీదు సచ్చరిత్రమ్ము.
వినుము లక్ష్మణుఁడ ఈ పృథ్విని నాఁడు
కనులకు నీవింక కనుపడరాదు
విడనాడుచుంటిని విధిలేక నిన్ను
పుడమి నెచ్చటికైన పొమ్మని పలికె.

లక్ష్మణదేవుని మహాప్రస్థానము

రాముఁడు లేనట్టి రాజ్యమ్ము లేల
రాముని చూడని ప్రాణమ్ము లేల
ఒక్కటే గమ్యమీ యుర్వి లక్ష్మణున
కొక్కటే లక్ష్యమ్ము ఒక్కటే దారి.
నారాయణుఁడు జగత్కారణుండైన
శ్రీరామమూర్తినే చిత్తాన నిలిపి
అచటి వారెల్ల నశ్రువుల్ నింప
అచలధీరుండయి యరిగి లక్ష్మణుఁడు
భానుకోటి సమాన భాసుర తేజ
మానసమ్మున నెగ్గ సద్భుతకీర్తి
నిరుపమనిజయోగ నిష్ఠను బూని
సరయూతరంగిణీ జలముల మునిగె.
అరుదెంచుచున్నది హరియంశ యనుచు
సురలెల్ల సాష్టాంగ మెఱఁగి రావేళ.
దేవేంద్రుఁ డేతెంచి దివ్యవిమాన
పావనపీఠాన పవళింపఁ జేసి
తనువుతో లక్ష్మణుం గొనిపోయె దివికి
వినువీథులను నిల్చి విబుధు లర్చింప.

దేవతలందఱు దివిపైన తనకుఁ
గావించు పూజలఁ గైకొని వేగ
స్థిరతరాత్మప్రభా తేజస్వి యగుచు
పరమపదమ్మున కరిగె లక్ష్మణుఁడు
ఆదిశేషునిరూప మపురంగఁదాల్చి
శ్రీదేవి విష్ణుల సేవించు కొఱకు
పతి లక్ష్మణుని మహాప్రస్థానవార్త
సతిధీరచిత్తయై యాలించి లేచి
పరమపదమ్మున పతిఁజేరుకొఱకు
సురుచిరాత్మజ్ఞాన శోభిత యగుచు
యోగసమాధిలో నూర్మిళాదేవి
వేగఁ బ్రవేశించి వీడె బ్రాణములు.

కుశ లవుల పట్టాభిషేకము

పరమేష్ఠి పంపిన వార్తయే మరల
మరల శ్రీరాముని మదిలోన మెదలె
తనలక్ష్మణునిఁ బాసి క్షణమేని యిలను
మనలేని భావమ్ము మనసులోఁ దోచె.
భరతున కిల రాజ్యపట్టమ్ముఁ గట్టి
ధరణిఁ ద్యజించి తా నరుగఁ దలంచె
భరతుఁడు వేగ యావార్త నాలించి

కరుణింపుఁ డని రాముచరణమ్ము లంటె
"శ్రీరామ ! మీపాదసేవయే కాని
ఈరాజ్యభోగమ్ము లేనొల్ల" ననియె
ధాత్రిని రాముఁడే తనకు సర్వముగ
శత్రుఘ్నుఁడును వేగ చనుదెంచి నుడివె.

తిరుగులే దాతని తీవ్రభావమున
మఱుగులే దాతని మానసమ్మందు.
రాముఁడు వేగమే రాజ్యమ్ము వదలి
భూమిని వీడెడి నీమమ్ము నెఱిఁగి
వచ్చిరి బంధువుల్ వచ్చిరి మునులు
వచ్చి రమాత్యులు వచ్చిరి ప్రజలు
శ్రీరామచంద్రుని చేరి కొల్చుచును
బారులై వారిట్లు ప్రార్థించినారు.

"కార్యదక్షులు రామ ! కమనీయగుణులు
ధైర్యబలోన్నతుల్ ధర్మతత్పరులు,
వీరాధివీరులు శ్రీరామచంద్ర !
భూరిసాహసులు నీపుత్రు లిద్దఱును
వాసిగా వారికి పట్టముల్ గట్ట
కోసలప్రజలొక్క కోరిక" యనిరి.

గురువులు మంత్రులు సకలముఖ్యు లెల్ల
పరమహర్షమ్మున బాలు రిద్దఱిని,
"ప్రవిమలకీర్తితో ప్రాభవ మ్మెసఁగ
నవని నేలుఁ" డటంచు నాశీస్సు లిడిరి.

మనమున మన్నించి జనులకోర్కెను
మును యామోదమ్ము మునుముందు బడసి
సమముగా భాగించి సర్వకోసలము
సముచిత శాస్త్రోక్త సరణి రాముండు
లలితసద్గుణులైన లవకుశాఖ్యులకు
చెలువొప్ప పట్టాభిషేక మ్మొనర్చె
సురుచిర సామ్రాజ్యశోభ దలిర్ప
చెఱియొక భాగమా యిరువురి కిచ్చి,
మానితవర్తనల్ మహనీయగుణులు
జానకీరాముల సూనులు వారు,
ధీరులై పెద్దలదీవనల్ వడసి
వారివారల రాజ్యభాగమ్ము లందు
భూమినిఁ బాలింప పుణ్యకార్యముగ
ఆమోదహర్షమ్ము లంది రెల్లరును,
రాముని వంశమ్ము రాజితరీతి
భూమిని వర్ధిల్లె పొలుపు లేపారి.

బంధుమిత్రులకు రాముని వీడ్కోలు

తనకార్యభారమ్ము ధరణిపై ముగిసె
తనకొఱకు వైకుంఠధామమ్ము నందు
వేగవచ్చు నటంచు వేచియున్నారు
భాగవతోత్తముల్ భక్తు లెల్లరును,
మానవవర్తన మాటవో లేక
ధ్యానమగ్నము లైన తలఁపులతోడ
బలమైన యొకదివ్య భావసమాధి
నిలిచెను రాముని నెమ్మది యెల్ల
కలఁగి రాముని యపూర్వగమనాభిలాష
ఫలమిసర్వము వారికె ప్రాజ్యమై యలరె.
చేరి బంధువుల్ స్నేహితు లెల్ల
శ్రీరాముపాదముల్ సేవించుకొఱకు,
వచ్చె సుగ్రీవుఁడున్ వానరవరులు
వచ్చెను లంకాధిపతి విభీషణుఁడు
పౌరులెల్లరు వచ్చి భక్తితో నిలచి
బారులుతీర్చి రా పట్టణమ్మందు.
అందఱు శ్రీరాము నర్చించువారె
అందఱు రాముతో నరిగెడువారె.
ఏమాట నెవ్వరి కెటుఁజెప్పవలెనో
ఆమాట శ్రీరాముఁ డరసి వచించు,

పెంచి విభీషణున్ ప్రీతితో దంకి
"నిలిపి నీధర్మంబు నీతియు పేర్మ
లాలితనగరంబు లంకాపురంబు
పాలింపు మనుచును పంపె రాముండు,
కౌంద ద్రోవిదు లమృతాంధస్సు లగుట
ఉండారు చిరకాల ముర్విపై ననియె.
తనకాళ్ళకడ భక్తితన్మయత్వమున
వినయుండై యున్నట్టి హనుమంతుఁ జూచి
చిఱునవ్వు నవ్వుచు శ్రీరాముఁ డనియె
"పరమభక్తాగ్రణీ ! పావనీ ! నీవు
వేదాంతమూర్తివి విజ్ఞానఖనివి
మేదిని తులలేని మేటివీరుఁడవు
పరమనిష్ఠాన్విత బ్రహ్మచర్యుఁడవు
పరమేష్ఠి వగుదువు భావికాలమున.
ఇలపైన నాపేరు నిలచునందాక
చెలువుగ నీవును చిరజీవివగుచు
ఆసర్వకాల మోహానుమంత నీవు
భాసురయశముతో వరలుదు" వనియె.

పౌరులన్ బంధుల పరివారములను
కూరిమితోఁ జూచి కుశలమ్ము లడిగి
చిరసౌఖ్యములుగల్గి జీవింపుఁ డనుచు

కరుణతోఁ దనశుభ కాంతులఁ దెలిపె.
మునులున్నచోటికి వినయుఁడై యేగి
మునుకొను భక్తితో మ్రొక్కి పూజించి
పరమేష్ఠిసముఁడును పరమపూజ్యుండు
ధరణిని తనకులగురువుగా నుండి
తమవంశకీర్తికి తగుశ్రేయ మొసఁగు
తమప్రాభవమునకుఁ దగుబాసటైన
మునివసిష్ఠుని పాదవనజమ్ము లంటి
వినయుఁడై సాష్టాంగప్రణతు లర్పించి
మఱునాఁడె దివికి తా నరిగెద ననుచు
నెఱిఁగించె రాముఁడు స్థిరభాషణముల.

ఆ మునిచంద్రున కాత్మలోఁ దెలియు
రాముని చిత్త మం దేమియున్నదియొ.
ఎఱిఁగించి మహాసేంద్రవరుల కీవార్త
నరగున తత్కార్యసంరంభుఁ డగుచు
రామచంద్రుని మహాప్రస్థానవిహిత
హోమాదులను సిద్ధ మొనరించె వేగ.

శ్రీరాముడు వైకుంఠమునకు వేంచేయుట

ఉడువీథి గ్రహరాజి యుచ్చమై నిలిచి
గడియ లొక్కొక్కటి పుణ్యమ్మైఁ గడచి

ప్రవిమలమ్ముగ వచ్చె రామచంద్రుండు
భువివీడి దివికేగు పుణ్యకాలమ్ము.

ధరియించి వ్రేళుల దర్భాంకురములు
ధరియించి మేనున ధవళాంబరములు
ఆలోకనము నాసికాగ్రాన నిలిపి
నీలకేశమ్ములు వ్రేలాడ వైచి
ఆననమ్మున ధ్యానమౌనమ్ము లెసఁగ
మానితశాంతుఁడు మహితతేజస్వి
రాజగృహము వీడి రాముఁడు వెడలె
భూజను లెల్లను జేజేలు వెట్ట
భరతశత్రుఘ్నులు భార్యలతోడ
వరుసెంచి నిలిచిరి యిరుగడ లందు.

శమ దమ నియమాది సద్గుణచయము
విమలవివేకమ్ము విజయలక్ష్మియును
దాక్షిణ్యకారుణ్య ధైర్య శౌర్యమ్ము
లక్షిణ జపతప స్వాధ్యాయవిధులు
శాస్త్రాగమోజ్జ్వల సద్విశేషములు
శస్త్రాస్త్ర కౌశల చటులశక్తులును
ప్రవిమలోప నిషత్ప్రభాసార మహిమ
వివిధ పూజామంత్ర బీజమూలములు
ఏకతేజోరూప మొసఁగిన పగిది

ప్రాకటోజ్జ్వల కాంతివాహినిగాఁగ
రామునివెంబడి రమ్యోత్సవముగ
కామితాకృతులతో కదలివచ్చినవి.
సురుచిర స్త్రీరూప సుందరాకృతుల
పురలక్ష్మి యేతెంచె నరుదెంచె హ్రీయు
ఛందోఋషిన్యాససన్మంత్రప్రణవ
సౌందర్యరూపయై సావిత్రి వచ్చె.

గురువులు సచివులు పురజనుల్ మాను
లరుదెంచి రొకపెండ్లి కరిగెడురీతి
పశు పక్షి మృగ కీట ప్రాణిసంతతులు
విశదహర్షమ్మున వెంబడించినవి.
భూమిసమస్తమ్ము రామునితోడ
సామోదముగ గూడి సాగినట్లయ్యె
ఆరీతి సరయువు తీరమ్ము దరికి
శ్రీరాముఁ డల్లన చేరునప్పటికి
పరమేష్ఠి యాదిగా సురవరు లెల్ల
రరుదెంచి రట రాము నర్చించుకొఱకు.

వినవచ్చె నొకవాణి వినువీధి నంత
జనులెల్ల రాశ్చర్యచకితులై వినఁగ

"శ్రీరామ! రఘువంశ! శ్రీపరంధామ!
ధీరగుణాకార! దివ్యావతార!
సకలలోకాధార! సాధువిహార!
ప్రకటితబలసార! పాపసంహార!
చాలించి నీ మానవావతారమిలను
ఏలగా రావయ్య యెల్లలోకములు
సురుచిర వైభవ సుందరమైన
గరుడవాహన మెక్కి కదలిరావయ్య
బాగేల వైకుంఠసామ్రాజ్యమునకు
వేగరావయ్య శ్రీవిష్ణుస్వరూప!
శ్రీరామ సీతయు చేరియుపోవట
నీరాకకొరకయి నిలిచిన" దనగ
చెవుల సోకినయంత సీతనామమ్ము
ప్రవిమలహర్షాన రాముడు నుప్పొంగె,
అరుదేర తనవెంట ననుగుదమ్ములును
సరగున రాముడు సరయువుఁ జొచ్చి
ఘనతసుందరమును విశ్వమోహనము
తనదివ్యరూపమ్ము దాల్చె నమ్మదిని.

ఒక నిముసమ్ములో నున్నటులుండి
సకల దిగ్వ్యాప్తమౌ సందీప్తి తోడ
మణికిరీటమ్మును కనకచేలములు

వినుత కౌస్తుభరత్న దీపులహారమ్ము
రాజిత శ్రీవత్స రమ్యలాంఛనము
వైజయంతీమాల వరలు వక్షమ్ము
చక్రమ్ము శంఖమ్ము శార్ఙ్గ గదాద్యు
విక్రమచిహ్నముల్ వెలయు హస్తములు
సుగుణాలవాలమ్ము సురుచిరోజ్జ్వలము
జగదేకరమ్యమ్ము దివ్యసుందరము
భానుకోటిప్రభా భాస్వత్ప్రశాంత
మానసమ్ము సమగ్ర మంగళరూపమునట
లోచనోత్సవముగా కనువారలకు
గోచరించెను కాంతిశోభితమ్ముగను.
భరతశత్రుఘ్నుల భవ్యదేహమ్ము
లరిగి లీనములయ్యె నాతనియందు.

శ్రీహరిన్ దేవతల్ జూచినారు తెల్ల
పాహి, పాహి ! యటంచుఁ బ్రార్థించినారు.
అతిభక్తి శ్రీరాము ననుగమించిన
కృతనిశ్చయమ్ముల వెంటపోజనులు
ధరణిని తమకిదే పరమార్థమనుచు
సరయూనదిని జేరి మునిగిరా వెనుక
వాసిగా వారికి బ్రహ్మ కల్పించె
భాసురధామమ్ము స్వర్గవాసమ్ము.

సరయూనదీ దివ్యజలమ్ముల మునిగి
యరిగెను సుగ్రీవుఁ డర్కునిఁ జేర.
అమరశిల్పిని నలుఁ డగ్నిని నీలు
డమలాత్ములై చేరి రటులనే వేగ
ఏ దేవతాంశల నెలమి వహించి
మేదినిపై జన్మ మెత్తిరో సురల
పూనిరి వారల పూర్వరూపములు
వానరు లెల్లరా వాహిని మునిగి.

ధరణికి సంటలో సరుదెంచి నిలచె
పరమాద్భుతమ్ముగా గరుడవాహనము.
దేవత లనుచరుల్ దిక్పాలవరులు
సేవించు చిరుగడ చేరి నిల్వంగ
గరుడవాహన మెక్కి కమనీయగతుల
నరిగె నారాయణుఁ డభ్రవీథులకు.

ప్రవిమలభక్తితో దివిజు లొసర్చు
వివిధపూజావిధుల్ ప్రీతిగాఁ గొనుచు
తుములమ్ముగా దేవదుందుభుల్ మ్రోయ
విమలసుందరముగా విరివాన గురియ
పరమభాగవతులు పార్శ్వానుచరులు
సురలును దేవర్షివరులును చేరి

శ్యామలాకార ! శ్రీరామావతార ! ·
క్షేమంకరా ! సర్వజీవనాధార !
సర్వజగన్మాన్య ! సర్వశరణ్య
సర్వేశ్వరా! యని స్వాగతమ్మీయ
వాసుదేవుఁడు చేరె వైకుంఠపురము
భాసురమ్మగు తన భవ్యవాసమ్ము.
వైష్ణవీయువతులు వచ్చి హారతులు
విష్ణుకీర్తనఁ జేసి వేడ్కనీయంగ
శ్రీకాంతస్వయముగా చేయూత నిచ్చి
శ్రీకాంతుఁ జేర్చెను శేషతల్పమున.

వై కుం ఠ మ హి మ

శ్రీదేవి విష్ణువు శ్రీకరాకృతులు
వేదాంతవేద్యులు విశ్వరూపులును
విశ్వకర్తలు వారు విశ్వపాలకులు
విశ్వసంరక్షకుల్ విశ్వాత్మకులును.
లోకకళ్యాణైక లోలాత్ములమల
వైకుంఠవాసులు వాత్సల్యనిధులు.

పూర్ణసౌందర్యమ్ము పుణ్యధుర్యమ్ము
వర్ణనాతీత మావైకుంఠమహిమ.
సత్యమ్ము శాంతమ్ము సత్వాతిశయము

నిత్యమ్ము నిగూఢ మ్మత్యంతవిశద
మునిజనాహ్లాద మహాధ్యాత్మికమ్ము
మోక్షసాధనము ముముక్షు శ్రేయమ్ము
భాగవతోత్తము భవ్యజనస్థులకు
ఆగమవేత్తల కాశ్రయ మ్మదియె.

ఫలశ్రుతి

పరమేష్ఠి భారతి, భర్గుండు పార్వతియు,
సురలును సురమును లరుదెంచి యటను,
విష్ణుని చరితమ్ము విష్ణుని మహిమ
విష్ణునిలీలలు వేడ్క కీర్తించి
"సర్వచరాచర జగతి కెల్లెడల
సర్వసౌఖ్యములిచ్చి సంతోష మిచ్చి
నీ సత్కృపాశక్తి నిత్యమై యలరి"
భాసిల్లుగాకంచు వాంఛించి చనిరి.
జానకీరాముల చరితమ్ము నందు
మానితోత్తరభాగ మహిత మీగాథ,
సమధిక మాధుర్య సాహిత్య సార
రమణీయ ముత్తర రామాయణమ్ము
చదివిన వినినను జనుల కెల్లరకు
సదమలోన్నతభాగ్య సంపత్కరమ్ము.

గద్యము

శ్రీ భారతీ కరుణాకటాక్షలబ్ధ కవితావిశేష హారితసగోత్ర
పవిత్ర రత్నమాంబ సర్రాజార్యపుత్ర కవిశేఖర
కవిభూషణ బిరుదాంచిత సజ్జనవిధేయ సుబ్బారాయ
నామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీఉత్తరరామాయణకథ
సర్వము సంపూర్ణము

ఓమ్ తత్ సత్.